

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

**Král cizinec, král diplomat či poslední rytíř
a koruna rytířstva?**

King the stranger, king the diplomat or the last knight and the head of knights?

Vedoucí bakalářské práce:	PhDr. Anna STEJSKALOVÁ
Autorka bakalářské práce:	Kateřina Štichová
Bydliště:	Na Oboře 859, Mníšek pod Brdy
Studijní obor:	Český jazyk a literatura Dějepis
Typ studia:	prezenční
Rok dokončení bakalářské práce:	2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Místo vypracování: Praha

Datum:

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Anně Stejskalové za pomoc při realizaci této práce. Zejména děkuji za odborné vedení, konzultace, pomoc, podporu a cenné rady.

OBSAH:

ÚVOD	1
 1. HISTORICKÝ ROMÁN.....	3
1.1 Vysvětlení pojmu historický román	3
1.2 Hledisko časového odstupu	3
1.3 Hledisko tematické	4
1.4 Hledisko vzájemného poměru historických faktů a autorské fikce.....	5
1.5 Hledisko kompoziční.....	6
2.,,SLEPÝ“ KRÁL.....	7
2.1 Evropa a 14. století.....	7
2.2 Lucemburkové.....	8
2.3 Desátým českým králem je Jan	8
3. HODNOCENÍ A HODNOTY	17
3.1 Charakteristika	17
3.2 Model hodnocení.....	18
3.3 Hodnocení literatury.....	19
3.4 Hodnocení Jana Lucemburského.....	20
4. OLDŘICH DANĚK, OBRÁNCE MORÁLNÍCH ZÁSAD	22
4.1 Oldřich Daněk - prozaik, dramatik, scénárista	22
4.2 Historická próza v Daňkově tvorbě.....	22
5. KRÁL UTÍKÁ Z BOJE	26
5.1 Charakteristika románu.....	26
5.2 Příběh.....	27
5.3 Postavy.. ..	29
5.4 Kompozice.....	29
5.5 Prostor.. ..	30
6. JAN ŠMÍD	31
6.1 Život a tvorba	31
7. VE ZNAMENÍ LVA.....	33
7.1 Historická próza ve Šmídově tvorbě	33
7.2 Příběh.....	34
7.3 Postavy.....	35

7.4	Kompozice.....	36
7.5	Prostor... ..	37
8.	DAŇKŮV A ŠMÍDŮV JAN LUCEMBURSKÝ	38
8.1	Král utíká z boje	38
8.2	Ve znamení Lva.....	41
ZÁVĚR		45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....		47
RESUMÉ.....		49
KLÍČOVÁ SLOVA.....		50
PŘÍLOHY.....		51

ÚVOD

Tato bakalářská práce je věnována životu českého krále, prvního lucemburského vladaře v českých zemích, Janu Lucemburskému, jenž je odbornou i laickou veřejností již po dlouhá léta sporně hodnocen. Vlastním tématem je pak zkoumání odlišného pojetí jeho osobnosti v beletristické tvorbě dvou autorů - Oldřicha Daňka a Jana Šmída. Konkrétně půjde o Daňkův román Král utíká z boje a o Šmídův román Ve znamení Lva.

Důvody, které mne vedly k volbě tohoto tématu, tkví především v mé zálibě v českých dějinách čtrnáctého století a v zájmu o tento přední evropský rod. Zajisté souvisí i s mým druhým studijním oborem-dějepisem. Další motivace vychází z dychtivosti poznat odlišné zpracování podobného námětu a hledání smyslu či umělecké přesvědčivosti děl.

Pro svou práci jsem si vytyčila dva základní cíle: představit život Jana Lucemburského, a to pro lepší porozumění dvěma zmíněným historickým pracím, a ukázat, zda pro uvedené romanopisce je Jan králem cizincem, králem diplomatem či posledním rytířem-korunou rytířstva. Ve své práci jsem zejména sledovala, jaké východisko autoři románů zvolili, o co se opírají, jak pracují s historickými fakty a s historickou konkrétností, zda se skutečně věnují řešení problematiky středověkého člověka, či jestli spíše neřeší postavení a problémy současníků.

Zaměřila jsem se na charakteristiku poetiky románů, tj. jejich formální stránku, neboť i v tomto ohledu autoři přistupují k výstavbě románu odlišně. V této části jsem zohledňovala námět, logickou osu příběhu, postavy, místo děje, způsob členění a spojování textu. Poněvadž se domnívám, že i životní osudy autorů mají přímý vztah k autorově tvorbě, zařadila jsem do své práce i kapitoly o životě obou tvůrců. Snažím se v nich přiblížit autorský typ a tvůrčí etapu, ve které byl daný román napsán. Alespoň tak je tomu u Oldřicha Daňka. V případě Jana Šmída nastaly komplikace, neboť o něm není známo příliš informací, i proto je kapitola o něm mnohem stručnější.

První oddíl teoretické části je věnován historickému románu obecně, neboť jsem chtěla ukázat, podle jakých hledisek je vymezován, a ilustrovat tak kritéria, která jsem pro určení typu historického románu užívala.

Jelikož jsem chtěla také zdůraznit fakt, že autor promítá do svých prací vlastní hodnocení objektu svého díla, začlenila jsem do této práce i kapitolu o hodnotách a hodnocení lidské činnosti i literatury. Při příležitosti psaní bakalářské práce na zvolené téma jsem také chtěla zjistit, co pro mou generaci znamená tato kontroverzně pojímaná osobnost a s jakým hodnocením se více ztotožňují, zařadila jsem proto i krátký dotazník,

který byl respondentům pokládán různými způsoby. Nejvíce převážila forma ústního dotazování, dále pak byly využity i elektronické možnosti. Protože je pro mě dotazník pouze doplňkovým materiálem, není jeho vyhodnocení příliš rozsáhlé. Pro větší míru hodnověrnosti byly odpovědi uvedeny jako příloha na konci práce a ty písemné ponechány v obdržené formě, tedy s případnými pravopisnými nedostatky.

Do příloh jsem se rozhodla umístit fotografii busty Jana Lucemburského z katedrály sv. Víta, neboť jsem přesvědčena o tom, že je pro názornost vhodnější mít představu o tom, jak Jan Lucemburský vypadal.

1. HISTORICKÝ ROMÁN

1.1 Vysvětlení pojmu historický román

Vysvětlit pojem historický román na základě jedné univerzální definice není možné, neboť jde o složitou problematiku zasahující až do členění jednotlivých románových forem. Ve společnosti se sice mnohdy objevují tendence bagatelizování v podobě jednoduchých definic typu: za historický román lze označit každé dílo, jehož děj se odehrává v minulosti, avšak tyto představy nejsou korektní. To potvrzují i obtíže z běžné praxe, kdy si najednou mnozí nevědí rady, jestli díla, která se odehrála pro nás již v minulosti (například: *Nástup*), ale autor je vnímal jako současné, řadit intuitivně do skupiny historické, či k jiným žánrovým formám.

Pro vymezení historického románu by se správně mělo využívat několika specifických oblastí, které tvoří členění vnitřní a to: hledisko tematické, aspekt vzájemného vztahu jednotlivých historických faktů, hledisko autorské fikce, aspekt kompoziční, a které tvoří hranice vnější v podobě hlediska časového odstupu.

1.2 Hledisko časového odstupu

Označujeme tak aspekt, který zahrnuje problematiku rozhraní mezi jednotlivými časovými etapami, a to jak z pozice autora, který do svého díla vkládá i prvky ze současnosti a konfrontuje je s náměty z historie, tak z pozice čtenáře.

Na základě tohoto hlediska jako román historický může být chápáno jen dílo, které již v době svého vzniku je pojímáno jako téma historické. Romány, které sice popisují pro nás již vzdálenou minulost, ale spisovatel je vytvořil jako romány společenské, vždy zůstanou společenskými, tedy jejich žánr není dán časovou vzdáleností, ale jejich výstavbou. Stanovit přesné časové pravidlo, které by pomocí nastavených let vymezovalo, zda dílo řadit, či neřadit do kategorie historických románů, úplně striktně vymezit nelze, avšak může posloužit zhruba odhadovaný odstup, který je nastaven na šedesát let, a to proto, že dané období je ještě aktuální a všeobecně známe a zároveň už uzavřené a zhodnocené v obecných rysech.

Čtenář by si měl dále povšimnout, jestli autor danou situaci skutečně prožil, nebo jestli informace čerpá zprostředkovaně, tedy z knih, pramenů a podobně. Román tohoto typu totiž vzniká jen v případě druhé možnosti, tzv. ne z pozice pamětníka, neboť prožitá

situace se pro něj stává natolik sugestivní, že se nedokáže dostatečně distancovat a brát v potaz i jiná fakta, která se vždy neslučují s jeho vlastními.¹

1.3 Hledisko tematické

Jednotlivé tematické typy nelze striktně oddělit jako jednoznačné či nepřekrývající se, neboť se tyto linie mohou překrývat, nebo naopak tvořit mezi sebou propast, nikterak vymezenou. Pro účely rozlišování tradiční typologie románů je podle Blahoslava Dokoupila přijatelná teorie Juliana Krzyżanowského, který dělí románová díla jednak podle tématiky: psychika jedince, společenské jevy, nebo příhody (děje), jednak podle hlediska chronologického, kde rozlišuje časové umístění do minulosti (historický román), do budoucnosti nebo neskutečného času (román utopický) a do přítomnosti (román společenský). Žánrové typy jsou posléze realizovány různými druhy románů, jako jsou společenský, psychologický, dobrodružný a podobně. Z této definice Krzyżanowského tedy vyplývá, že za historické románové dílo lze považovat knihu, jejíž děj se odehrává v minulosti.

Dokoupil (1987, 20), který je jediným autorem práce o české historické beletrii vůbec, dále upřesňuje: „*Detailnější analýzy si nicméně vyžadují, abychom tematický aspekt doplnili a zkombinovali jej s hledisky ideovými, a především s hlediskem historické konkrétnosti, které umožňuje v rámci historického románu (v širokém smyslu slova) odlišit díla, v nichž jsou charaktery a fabule nerozlučitelně spjatý s konkrétními společensko-mravními podmínkami ztvárňované doby, od próz, v nichž je minulost jen snadno odmyslitelnou kulisou a jejichž děj i charaktery jsou na konkrétním historickém období a jeho specifických rysech nezávislé.*“

Pro kritérium historické konkrétnosti je v podstatě synonymní výraz historická věrnost. To znamená, že postavy a fabule se stávají závislé na dané konkrétní historické situaci popisované v knize a jejich charakter je odvozen od skutečného jednání historické osobnosti v dané epoše. Na tomto základu pak Dokoupil dělí sféru historického románu do dvou oblastí: román historický a román historizující. První oblast historická se snaží právě o co nejvěrnější dosažení historické konkrétnosti, takže osudy hlavních postav jsou věrně přizpůsobeny reálné politické a společenské situaci dané doby. Na druhé straně román

---

¹ viz. B. Dokoupil, 1987

historizující se sice snaží zachytit rysy ztvárňované doby, avšak není tolik zatížen explicitními návraty k dané době.²

1.4 Hledisko vzájemného poměru historických faktů a autorské fikce

Další z kritérií potřebných k dosažení historicky konkrétního obrazu je i spisovatelův poměr k historickým faktům, který může být méně či více adekvátní k společenským vztahům dané doby, politické situaci, dějinným událostem, životopisným faktům historické osobnosti či vůbec k pramenům dané epochy. Podstata historického románu je jiná než podstata práce historiografické, protože nemusí takovou měrou dodržovat historická fakta jako například přesná data bitev, přesto je tento útvar zvlášť v českých zemích pro autora určitým způsobem svazující, neboť nemůže takovou měrou využít sílu vlastní imaginace. Je to způsobeno především silnou tradicí, která toleruje jen málo výrazné narušení faktografické hodnověrnosti, a čtenář velmi často tyto odchylky hodnotí jako překročení závazných norem. Její největší význam však tkví v tom, že zobrazuje podstatu popisované dějinné epochy, strukturu společnosti, zvláště důležitá je také v popularizování historických témat a přibližování populaci.

Jak uvádí Blahoslav Dokoupil (1987, 28): „*Určité dílo může dospět k historicky konkrétnímu obrazu doby při relativně vysokém i při relativně nízkém stupni využití historických faktů. (příkladem prvé možnosti je Kratochvílova dialogie Evropa tančila valčík a Evropa v zákopech; příkladem druhé Neffovi Srpnovští páni). A na druhé straně ani velmi vysoká míra zapojení historických faktů do struktury díla není ještě zárukou toho, že jde o dílo historiky konkrétní (R. Graves, Já, Claudius).*“

Podle poměru historických faktů a autorské fikce lze vydělovat několik typů historických románů. V první řadě je to typ dokumentární, kde je při zobrazování skutečnosti nejvíce přihlíženo právě k historickým faktům. Fikce je v tomto případě jen jakási doplňková složka, která tvoří historická fakta pro čtenáře přitažlivější (pásmo beletrizovaných scén) nebo vyplňuje „nepodstatné“ mezery. Svým charakterem je dokumentární typ nejbliže k literatuře faktu, ve kterou pozvolna přechází. Další je historická reportáž, jež tvoří přechodné pásmo mezi literaturou populárně vědeckou a uměleckou. Ta je většinou určena mladším čtenářům. Kontrastním představitelem k dokumentárnímu typu je typ čistě epický, který je zaměřen zejména na umělecké zobrazování a pracuje tedy nejvíce s autorskou fikcí, naopak faktografická základna plní

---

² viz. B. Dokoupil, 1987

podřadnější úlohu, je jen jakousi pomocnou silou při výstavbě díla, či dokonce občas není ani v tomto typu obsažena. To znamená, že nedochází k ztotožnění postavy autora a postavy reálné, přestože jméno zůstává nezměněno. Zápletka je potom nadčasového charakteru a je odvozena z primárních lidských vášní, čili nekoresponduje s danou dobou, ale je volně zařaditelná i do aktuálního autorova světa. Kromě toho existuje i další typ-projekční, který dále rozvíjí autorovu fikci a fakta využívá k modelaci morálních a současných problémů společnosti. Stěžejní složkou, která dílo determinuje, je i autorův subjektivní názor na aktuální problematiku vlastní doby. Minulost je přizpůsobována přítomnosti a slouží jako její zrcadlo. Prolínáním dokumentárního, čistě epického a projekčního modelu se rozvíjí přechodný typ, který v sobě skloubí historickou dokumentaci s postupy klasicky epickými, jako jsou romantická a sentimentální fabulace, kriminální zápletky a podobné postupy vyprávění. Posledním typem je syntetický, který je charakterizován jako vyšší stupeň typu projekčního.³

1.5 Hledisko kompoziční

Dokoupil (1987, 37) se domnívá, že: „*Kompoziční typologii historického románu opíráme o dvě základní hlediska: 1. o stupeň kauzality ve vzájemném spojení tematických složek, 2. o okruh postav stojících v centru autorovy pozornosti.*“

Podle Dokoupila (1987) existují rovněž čtyři kompoziční variace historického románu:

1. román polycentrický – kronika, kde je nejdůležitějším prvkem chronologické řazení a hlavních hrdinů je několik, či se zde pracuje s hrdinou kolektivním
2. monocentrický román – kronika, jež už má jednoho ústředního hrdinu, jehož osudy jsou chronologicky přibližovány a determinovány prostředím a dobovým společenským kontextem.
3. polycentrický román zhuštěné epické výstavby, který využívá ve velké míře kauzální sepětí jednotlivých tematických složek a pracuje s několika náměty a postavami.
4. monocentrický román zhuštěné epické výstavby, v němž vystupuje jeden ústřední hrdina a jeho životní dráha je velmi dramatická.

---

³ viz. B. Dokoupil, 1987

2. „SLEPÝ“ KRÁL

2.1 Evropa a 14. století

Pro toto století je příznačná vývojová disproporčnost v prostoru i čase, která se projevovala rozdílným vývojem jednak v západní a jižní Evropě, jednak v Evropě střední. Zatímco západní a jižní část evropského kontinentu provázel celospolečenský a obecný hospodářský pokles, který zapříčinil stagnaci, ve středoevropském prostoru započal vzestup, který pokračoval i daleko přes polovinu 14. století. Hlavní příčiny zastavení růstu jsou většinou nacházeny v několika jevech - především v demografické depresi, v několika velkých morových epidemiích (největší z nich v letech 1349-1350), v opakovaných hladomorech a dalších živelných katastrofách jako zemětřesení.

V celém křesťanském světě se projevil také důsledek sporu francouzského krále Filipa IV. s papežem Bonifácem VIII., který prosazoval právo papeže mít nejvyšší duchovní moc nad chováním veškerého křesťanstva. Po jeho smrti se dostávají budoucí papežové prakticky do područí francouzského krále dílem kvůli rozložení v kardinálském kolegiu, tzn. prosazení převahy francouzských kardinálů, dílem kvůli přesídlení kurie z upadajícího Říma do Avignonu, takže se jejich rezidence ocitla, i když ležela na území Říše, v držení (v podobě léna) pobočné větve francouzských králů, hrabat z Provance z rodu Anjou. Posílený vliv francouzského krále tak brzy dolehl na celou Evropu, tedy i na středoevropské teritorium. Až kolem roku 1376 se papežova rezidence přesunula zpět do Říma v osobě Řehoře XI., čímž skončilo i „avignonské zajetí papežů“ (sídlo kurie se přesunulo z jihofrancouzského Avignonu zpět do Říma), které znamenalo obrovskou újmu pro prestiž a nadstranickou univerzální církevní autoritu papežského úřadu, poněvadž nejen že se papežové v Avignonu podřizovali požadavkům francouzského krále, ale také zatěžovali poddané vysokými finančními nároky na zvelebování své rezidence a na život v luxusu. Při volbě nového papeže však nastávají opět komplikace, které vyústily až v dlouholeté papežské schizma, neboť vlivem obav římského lidu, že by byl zvolen opět francouzský papež (16 kardinálů, z toho 11 Francouzů) podrobili volební konkláve nátlaku, aby prosadili volbu Římana. Byl tak zvolen Bari Bartolomea jako Urban VI. O několik měsíců později však francouzští kardinálové prohlásili volbu za neplatnou a jmenován byl další papež, Robert ze Ženevy, jako Kliment VII. Ani jeden z nich se ale nechtěl svého úřadu vzdát a oba trvali na své legitimitě, hájili své papežství a uvrhovali do

klatby své odpůrce. Využívali všech papežských pravomocí, takže všechny úřady a obročí byly obsazeny dvojmo.

Počátek tohoto století znamenal pro střední Evropu také dynastické proměny, když vymřeli starobylé rody (Arpádovci a Přemyslovci) na uvolněné královské trůny nastoupily dynastie nové (Anjouovci, Lucemburkové), který byly spjaty s centry a kulturou západu a jihozápadu Evropy.

Pro české země je toto období dobou vrcholného rozkvětu duchovní i hmotné kultury vrcholného středověku. Je třeba si uvědomit, že až v této době dochází k vyrovnání s běžnou úrovní západní části Evropy.⁴

2.2 Lucemburkové

Hrabata z tohoto rodu měli svrchovanou vládu nad nevelikým hrabstvím Lucemburk, které bylo řazeno do svazku Svaté říše římské, současně ale některé statky spravovala jako léna francouzského krále. Členové rodu svůj původ odvozovali od bájně víly Meluzíny, takže se po přeslici počítal jejich původ k jednomu z nejstarších v Evropě. Prvotní růst Lucemburků je spojen s ranými dějinami Říše a hrabětem Siegfriedem, jež roku 963 získal od trevírského kláštera sv. Maxmiliána hrad Lucinburhus s okolím, v tomto místě také potom vyrostlo dnešní město Lucemburk. Rodina si potom začala budovat lepší politické postavení a rozšiřovala svá panství o majetky mezi střední Moselou a Ardenami. Jejich državy však nebyly stabilním celkem, tzv. o řadu z nich se museli vést válečné či politické zápasy, a to s nejbližšími sousedy (s brabantským domem).

O povznesení rodu se zasloužil zejména Jindřich VII., jež získal post římskoněmeckého krále. Koncem 14. století se stal tento starobylý rod jedním z nejváženějších evropských panovnických domů v Evropě.⁵

2.3 Desátým českým králem je Jan

Jediný syn Jindřicha VII. a jeho choti Markéty, dcery Jana I. Brabantského, se narodil 10. srpna 1296 a dostal jméno po svém brabantském dědečkovi, Jan. Vyrůstal v Lucemburském hrabství spolu se svými čtyřmi sestrami, které byly v dospělosti provdány za významné evropské panovníky. Avšak ve velmi mladém věku byl poslán na vychování do Paříže, kde měl získat potřebné vzdělání v duchu rytířských způsobů, které byly

---

⁴ viz. L. Bobková, 2003

⁵ viz. tamtéž

součástí dvorské kultury. Ta byla vymezována třemi ideály: válečnickým, křesťanským a estetickým. Výchova k rytířským ctnostem se rozvíjela už ve 12. století na statcích francouzské šlechty a ovlivnila následně ráz celé Evropy.

Podle Dušana Kubálka (1992, 333) probíhala rytířská výchova, ve které byl vzdělán i Jan takto: „*Výchova rytíře začala již od chlapectví – ve věku sedmi let se příští rytíř stal pážetem a po sedm let se vzdělával v jízdě, šermování, plavání a dvorních mravech. Od 14 do 21 let se mladíci učili i zacházet se zbraněmi a v jízdě na koni. Vzdělávání se doplňovalo ještě tancem, zpěvem a hudbou a bylo ukončeno symbolickým pasováním na rytíře.*“

Jan zde nabyl rytířské způsoby a vzdělání a již ve čtrnácti letech měl titul „hrabě lucemburský, hrabě v Laroche a markrabě v Arlonu.“

Na začátku 14. století se začala vyvíjet situace v Čechách dramaticky. Po té, co byl v Olomouci zavražděn mladý král Václav III. a s ním vymřeli po meči Přemyslovci, vyvstala otázka, kdo usedne na uprázdněný český trůn. Změna dynastie nebyla záležitostí, která by byla brána na lehkou váhu, protože přinášela ohrožení tradic a hodnot, které vyplývaly z dlouhodobého postavení panovníka a šlechty. Stěžejní záležitosti týkající se království zůstaly v rukou mocenské elity, tedy v rukou pánů, tradičně spjatých se zemským právem. Kandidátů na post českého krále bylo přitom několik. Jako první se jím stal Rudolf (vévoda rakouský), syn římského krále Albrechta, dále svá práva odvozená od dědického práva po přeslici, které si nechal Přemysl II. roku 1264 potvrdit od krále Richarda, manžel nejstarší z dcer Václava II. Anny Přemyslovny, Jindřich Korutanský. Za nového českého krále byl na základě jednání mezi českou šlechtou a Habsburky zvolen sice Rudolf, ale ten po roce zemřel. Po něm se ujal vlády jeho rival Jindřich Korutanský, jež se však jako dobrý panovník neosvědčil, neboť si nedokázal zjednat mezi českými pány respekt, neporozuměl tradicím prostředí Čech, neoplýval ani dostatkem finančních prostředků. Nepokoje během jeho vlády stále rostly a šlechtici byli nespokojeni. Prestiž nového krále byla též narušena jeho neschopností řešit aktuální problémy v zemi. Tak tomu bylo například v případě násilného prosazení větších sociálních privilegií a politické emancipace, kterou si vynutila skupina pražských a kutnohorských patriciů, když vzala do zajetí několik předních zemských úředníků a vymohla si zasnoubení měšťanských a šlechtických dětí. Král nebyl sto takovému rozbroje v zemi účinně řešit a odpor proti němu v Čechách stále rostl. V této situaci byla vytvořena tajná protikorutanská skupina, kterou podporovala i nově vzniklá mocná šlechtická opozice (kromě jiných i Jindřich z Rožmberka, Jindřich z Lipé, Jan z Vartenberka). Společným cílem se stalo sesazení

dosavadního krále a volba nového kandidáta za krále českého. Ten se měl stát novým nejvyšším představitelem státu na základě sňatku s dcerou zemřelého Václava II. Eliškou Přemyslovnou, jejíž politický význam stále rostl. Pozornost byla obrácena k lucemburskému táboru, zejména díky diplomatickému působení bývalého českého kancléře Petra z Aspeltu, který byl s Lucemburky i pokrevně spřízněn. Ten vedl tajná jednání se skupinou cisterciáckých opatů, která podnítila i manželské spojení Elišky s členem lucemburské dynastie. Důvodem této volby byla vzrůstající prestiž „lucemburské rodiny“, neboť jeden z jejích členů Jindřich VII. aktuálně zastával post římskoněmeckého krále, takže byli Lucemburkové pokládáni za jeden z předních evropských rodů. Toto propojení představovalo naději, že by české země zaujaly lepší postavení v rámci Sacrum Romanum imperium (Svaté říše římské). Jindřich VII. chtěl nejprve uskutečnit dynastické spojení s Čechy sňatkem svého bratra Walrama, avšak zemská reprezentace žádala jeho nejstaršího syna.

Sňatek se uskutečnil 31. srpna a 1. září 1310 ve Špýru, čtrnáctiletý, jediný syn Jindřicha VII., Jan se oženil s o čtyři roky starší Eliškou Přemyslovnou.

Svou novou zemi však musel nejprve dobýt vojensky a potvrdit titul nového českého krále proti Jindřichu Korutanskému, který je dosud stále držel a také v Praze pobýval i se svou chotí Annou Přemyslovnou v areálu Hradu. Vojenské tažení bylo započato na podzim, takže bylo nutno dobýt Čechy a vypudit nepřítele bleskovým útokem. Zima s sebou totiž přinášela nedostatek potravin a mrazivé dny, které mohly Janovy cíle zkomplikovat. Nejprve se pokoušel obsadit Kutnou Horu a Kolín, avšak to se mu nepodařilo, zbývala tedy jediná možnost - podmanit si Prahu, což se nakonec skutečně podařilo, a to především díky pomoci ze strany obyvatel Starého Města pražského roku 1310.

Nový mladý král byl vítán svými poddanými s nadšením, neboť si od něj slibovali lepší budoucnost. Janův triumf však brzy vystřídal vystřízlivění, když brzy pocítil politickou realitu ve své nové zemi. Šlechta si bránila svá stará privilegia a tradice a nehodlala upustit od nabyté politické převahy, ba dokonce chtěla získat ještě větší podíl na moci. Své možnosti odvozovala z mládí nového vladaře, které slibovalo větší manipulovatelnost, a z jeho neznalosti zemských zvyklostí. Mimoto v králově opozici se nacházela velice právně zkušená vrstva, která měla nad diplomaticky nevyzrálým Janem jasnou převahu, přesto že její členové se chovali hodně nejednotně. Mladý král byl ovlivněn svou výchovou a vzděláním na francouzském dvoře (téměř po celou dobu panování byl také oddaným spojencem francouzského krále), takže se snažil uplatňovat stejnou koncepci vlády i

v Čechách, což se mu však nedařilo. Během svého vládnutí si také nevytvořil žádné velké rezidenční sídlo, jak tomu bylo později za panování jeho syna Karla, kdy se Praha proměnila v sídelní město. Janovým největším protivníkem se stal protřelý, ambiciózní a sebevědomý pan Jindřich z Lipé. Jeho postavení bylo upevněno i jeho mileneckým poměrem ke královně vdově, mladé a krásné Alžbětě Richenze, která oplývala mimořádným bohatstvím, a na jejímž dvoře dominovalo kultivované dvorské prostředí. Jan sám se považoval především za císařského syna hájícího říšské zájmy, jež se však vždy neslučovaly se zájmy domácími. Tento základní rozkol se stal stěžejním politickým problémem jeho panování. Další komplikací Janovy vlády byl jeho úzký vztah k lucemburské dynastii, protože domácí politika se mohla dostávat do střetu jeho prioritního zájmu-expanze dynastie, k tomuto účelu chtěl využít právě nově nabytou českou zem jako finanční a vojenskou základnu, a to v době kdy česká pokladna, statky, dokonce i královský palác zůstávaly v katastrofálním stavu. Hrad zůstal za jeho vlády nadále neobyvatelným, oficiální i soukromé prostory krále byly přesunuty na Staré Město pražské. Celá lucemburská říše se opírala o české království a lucemburské hrabství. Tyto „dva světy“ byly zcela odlišné, a to jak velikostí, geografickou polohou, tak historickou tradicí, a kulturou, jediné co je spojovalo, byla právě osoba panovníka. K území Čech ho nevázal příliš „důvěrný“ vztah, doma se vždy cítil v rodném Lucembursku, kde pobýval na hradě v hrabství Lucemburk, ale také na hradě Durbury v Ardenách.⁶ K ještě většímu odcizení krále a jeho země došlo v souvislosti s vnitřní situací. Zemská reprezentace totiž chtěla zamezit cizí správě českého státu, čemuž podřizovala veškerá rozhodnutí. Kolem roku 1310 přinutila krále schválit vydání dokumentu shrnujícího písemně předešlé Janovy sliby, známého pod názvem inaugurační diplomy, zvláště vyhotovené pro Čechy a zvláště pro Moravu.⁷

Význam dokumentu shrnuje v knize Velké dějiny zemí koruny české i Lenka Bobková (2007, 27): „*Obsah inauguračních diplomů má pro vnitřní politiku pozdně středověkého státu zcela mimořádný význam. Shrnovaly pravidla vztahu mezi královskou mocí a šlechtou, a staly se tak prvou z volebních kapitulací, jimiž v budoucnu české stavy podmiňovaly přijetí nového panovníka. Král Jan bez újmy na svém postavení slíbil všem věrným našeho království českého a markrabství moravského zachovávat v zemi všechna dosavadní práva a zvyklosti. Další čtyři body, byť byly proti znění „návrhu“.*“

---

⁶ viz. L. Bobková, 2003

⁷ viz. P. Čornej, 1999

V podstatě se dá zkráceně tento dokument interpretovat tak, že omezoval držení úřadů a majetků cizincům a stavěl do popředí v zemi usedlé Čechy. Také bylo upravováno panovnicko právo využívat zemskou hotovost, ta měla být svolána jen v případě ohrožení království, nikoliv však na soukromé panovnicko vojenské výboje. Diplomy se také dotýkaly vybírání berně, kterou musel, vyjma obecné daně (na korunovací a při svatbě dcer), potvrdit zemský sněm. Šlechta dále požadovala právo svobodného testamentu, tzv. právo na odkaz majetku svobodně vybrané osobě, a to proto, aby potlačila panovnicko právo na majetek v podobě tzv. statků po zemřelých.

Eliška Přemyslovna, česká královna, zastávala zcela jiný názor na politiku v zemi než její mladší manžel. Jako potomek Václava II. sama sebe vnímala jako hrdou nositelku předností starobylé přemyslovské dynastie, jež sice vymřela po meči, ale ve vizích Elišky přežívala dál v podobě vlastních (budoucích) potomků. Přemyslovský model vlády považovala za jediný správný, takže se snažila restaurovat dřívější kurz panovnické politiky. V tomto století však reálně nemohl fungovat, protože se změnila celková situace a předpoklady úspěšné vlády, tento typ panování byl již přežilý. Velmi neblaze také pociťovala vzrůstající prestiž Alžběty Richenzy a moc pana Jindřicha z Lipé. Poměry se dostaly tak daleko, že na výzvu Elišky byl Jindřich z Lipé Janem uvězněn. Nakonec byl král ale politickými okolnostmi, kvůli odboji šlechtických rod Ronovců a Markvarticů, donucen Jindřicha z Lipé propustit. I to je známkou stále se zvyšujícího postavení a rostoucího vlivu šlechticů na politické moci v zemi. Situace se ale nepřestala i nadále komplikovat, poněvadž smírnému řešení obou zneprátených skupin bránila královna Eliška, takže zemi hrozila občanská válka. Jan se rozhodl řešit situaci vojenským zásahem, což byl však velmi nerozvážný tah, který česká šlechtická obec vyhodnotila jako dobývání vlastního království a sjednotila se. Ke smíru poté došlo v Domažlicích, Domažlickými úmluvami, jež zprostředkoval římský král Ludvík Bavor (jeden ze dvou nástupců Jindřicha VII.). Tyto smlouvy měly však daleko hlubší význam. Na jejich základě vznikl v zemi systém dualistické spoluvlády panovníka a šlechty. Král v podstatě rezignoval na dění v království a soustředil se na mezinárodní politiku, o kterou čeští šlechtí, neměli zájem a nezasahovali do ní. Panovník se stal reprezentativní postavou vladaře, zatímco reálnou politickou moc ve státě držela aktivní šlechtická elita zastávající nejvyšší úřady. Neshody už nebyly řešeny vojensky, ale jednáním obou stran. Jednalo se většinou o finančních prostředcích, které král potřeboval na svou expanzivní politiku a nákladnou, tzv. velkorysou evropskou politiku. Vlivem nedostatku ve finanční oblasti velkou část královského majetku zastavoval vyšší šlechtě a ta se tato držba snažila udržet co nejdéle.

Své ambice uplatňoval v celoevropském měřítku, i v této oblasti se stal velmi činným, do popředí mezinárodního dění se dostával český stát i díky Janově výborné sňatkové politice⁸. Prestiž také zvyšoval účastí na rytířských turnajích a bojích. Svůj čas trávil hodně na cestách, motivací pro ně byla na jedné straně záliba, na druhé straně tak činil kvůli svým vladařským povinnostem, které byly rozprostřené po celé Evropě. I Janův dvůr proto musel být rozsáhle mobilní, důsledkem toho mohl být i nízký počet dvořanů (cca 30 lidí) a nestálost jeho členů. Charakterem odpovídal spíš soukromé skupině lidí sloužící zejména králi. Tyto skutečnosti však neměly vliv na význam některých jejích členů, jako Petr z Aspeltu, Berthold VII., Walter z Castellu. Většina pánů usazených po krávi boku byli mužové rodem z Lucemburska a Říše, kteří se odlišovali od Čechů i rozdílným způsobem života - chováním, jiným šatstvem (moderním a výstřednějším), holdováním turnajů v jiném duchu než tomu bylo doposud. Důležité místo zaujímali také duchovní, kteří zastávali mnoho dvorských funkcí (notáři a další). Největší význam pro Čechy měla však jeho expanzivní politika územního charakteru, díky níž připojil k českému státu Chebsko (1322), Horní Lužici (1319-1329), Vratislav (1335), dále ve třicátých letech rozšířil své državy na sever Itálie, kde získal jako říšskou zástavu Bergamo, Bobbio, Brescii, Cremonu a Milán. Tyto připojené země měly sice nadále svá vnitřní právní specifika, ale rozhodování bylo na české šlechtě a králi. Právě díky této dovedné politice, díky níž dokázal připojit k českému království další země, je mnohdy nazýván: „král diplomat“. K významným Janovým počínům patřilo ražení florénu (typ zlaté mince), za další jeho přínos lze také považovat, že do Čech pozval francouzské stavitele, kteří měli následně vliv na rozvoj staveb ve francouzském gotickém slohu. Během jeho panování také začala rozsáhlá přestavba chrámu sv. Víta i Pražského hradu.

Janova léta 1333-1346 jsou obdobím, kdy král zapojuje do své vlády stále více i své syny, největším dílem právě svého nejstaršího syna, nyní již prince Karla, který se vrátil po jedenácti letech do Čech, kde po svém návratu již nezastihl ani svou matku (roku 1330 zemřela), ani nikoho ze svých sourozenců. Následující rok byl kralevicovi udělen titul markraběte moravského, což byla tradiční hodnost vyplývající z jeho statusu následníka. Od roku 1334 je také vláda v podstatě v kompetencích obou Lucemburků (tzv. Lucemburské dvojvlády) a Jan začal správu nad českými zeměmi přenechávat Karlovi, z čehož ale začaly vyplývat i spory, které pramenily z rozdílných názorů na organizování vlády a odlišných povahových rysů. Nebyla stanovena ani pevná pravidla spoluvlády, která

---

⁸ Dojednal sňatek prvorozeného syna Václava se sestrou následníka francouzského trůnu s Markétou z Valois.

se naopak s vývojem kralevicovi osobnosti prudce měnila. Oba byli velmi ambiciózní a Karel již ve svých dvaceti letech měl svou vlastní představu o způsobu vlády. Rozpory mezi nimi však nikdy nevyústily ve snahu politicky jeden druhého odstranit, přes vznikající konflikty spolu vycházeli celkem dobře. Roku 1341 napětí mezi nimi do velké míry polevuje, protože Jan zajistí Karlovi nástupnictví na českém trůnu a následně ho i podporuje ve snaze získat římský královský titul proti Ludvíkovi Bavorovi. Na stranu budoucího českého krále se v tomto „zápasu“ postavil i samotný papež Kliment VI., poněvadž byl kdysi kralevicovým francouzským učitelem a rádcem a měl s ním velmi přátelský vztah, což Karlu IV. pomohlo i v dalších politických situacích, například prosadit povýšení pražského biskupství na arcibiskupství.

Po smrti své první ženy, která v 38. letech podlehla a byla pohřbena na Vyšehradě, se Jan oženil ještě jednou. Jeho vyvolenou se stala Beatrix, dcera příslušníka vedlejší francouzské královské větve Ludvíka I. Bourbonského, hraběte z Clermontu a Marche. Janova nevěsta byla mladá a půvabná a k jejich seznámení došlo na dvorských slavnostech Filipa VI. Svatba se konala v prosinci roku 1334 i za přítomnosti francouzského krále. Narodil se jim syn Václav, který se stal později hrabětem z Lucemburku.

Janovy dědičné dispozice (silná krátkozrakost) měly vliv na zdravotní nesnáze se zrakem, které král začal zhruba od roku 1337 pociťovat stále naléhavěji. Při zpátečním tažení z křížové výpravy na Litvu začal vidět stále hůře na své pravé oko. Zřejmě šlo o neléčený zelený zákal, který vlivem nezdravého bažinatého prostředí dnešního východního Polska urychlil průběh nemoci. Králův zrak ještě zhoršily léčebné procedury jeho lékaře Barrota, který aplikací mastí s obsahem rtuti a dalších nebezpečných látek zrak poškodil do té míry, že Jan oslepl na pravé oko. Levé oko se pak začalo horšit již o dva roky později. Král proto povolal do Prahy arabského lékaře Hadrata il Malim Mahlaka ze španělské Cordoby, který byl svými léčebnými úspěchy znám na celém kontinentu, avšak ani ten nedokázal králův slábnoucí zrak zachránit. Jan spolu se svým synem Karlem nakonec odcestoval do francouzského Montpellieru, do sídla proslulé lékařské školy, aby si zde léčil vážné poškození zraku. Pozdní návštěva přispěla k tomu, že královo levé oko se nepodařilo vyléčit a on ve svých 43 letech oslepl. Ztráta zraku pro něj znamenala pohromu a měla závažný vliv hlavně na jeho psychiku, neboť z muže v plné síle udělala nemohoucího člověka.

V těchto letech začalo narůstat napětí v západní Evropě, když dauphinové francouzského trůnu, synové francouzského krále Filipa IV., zemřeli. Po smrti francouzského krále byl z králových nejbližších příbuzných zvolen Kapetovec Filip

z Valois, který byl 29. května v Remeši korunován. Tato volba však byla devět let po korunovaci prohlášena za neplatnou osobou anglického krále Eduarda III., který si začal sám činit nároky na francouzský trůn jako potomek Isabely Francouzské, dcery krále Filipa IV. Spor nakonec vyústil až ve dlouholetý válečný konflikt. 12. července 1346 se anglický král vylodil v Normandii a postupoval na Paříž a následkem toho Filip obeslal své spojence s žádostí o pomoc. Toto poselství se týkalo i Lucemburků, kteří byli na poli politickém profrancouzsky orientováni a notnou váhu mělo i to, že byli s francouzským rodem spřízněni, protože Filipova sestra Blanka byla chotí Karla IV. Na pomoc Kapetovcům bylo z českých zemí vypraveno 500 těžkooděnců a výpravy se účastnil i králevic Karel se svým otcem Janem, v této době již slepým. Většina rytířů pocházela z Porýní a Lucemburska, zato šlechtici původem z Čech se účastnili jen tři: Jindřich z Rožmberka, syn Petra z Rožmberka, nejvyššího komorníka království českého, dále Jindřich Bítovský z Lichtenburka a Jindřich z Klingberka. 25. srpna se Angličané zastavili u vršku u vesnice Kresčaku (Crézy) a svedli zde s Francouzi boj, který znamenal konec života pro českého krále Jana.⁹

Atmosféru bitvy přibližuje kronikář Jean Froissart (1977, 39): „*V tu dobu se spustil déšť, hřmělo a slunce se děsně zatmělo, než začalo pršet, nad šiky vojsk se vznesla velká hejna vran a hlasitě krákala. Nato se nebe vyjasnilo a slunce pálilo neobyčejně prudce. Francouzi je měli v obličejích, Angličané v zádech.*

Když se Janované trochu seřadili, postoupili proti Angličanům a spustili hlasitý pokřik, aby je zastrašili. Angličané však zůstali klidní a jako by to ani nevnímali. Tu spustili druhý pokřik a zase o něco postoupili vpřed. Pak začali potřetí, napjali kuše a vystřelili. Tehdy angličtí lučištníci nakročili a začali vypouštět své šípy takovou rychlostí a silou, že to vypadalo, jako by padal sníh. Janované pocítivše ostří šípů, jež jim pronikaly pod kovové pláty, přetínali šňůry svých kuší, jiní je odhazovali na zem-a všichni se ve zmatku obraceli na ústup.

Francouzi měli pohotově silný šik těžkooděnců na koních, kteří měli Janovany podpořit, a král vida, jak couvají, zvolal: „Bijte ty lumpy, nebo nám ještě zatarasí cestu!“ Angličané stříleli dál, a protože jejich šípy zasahovaly i jezdce, ti se vrhli na Janovany a z toho vznikl mezi nimi takový zmatek, že se už nikterak nemohli sebrat a znovu zaútočit.“

Kronikář Jean Froissart (tamtéž, 40) také popisuje účast obou Lucemburků v bitvě: „*Přitom padl i chrabrý český král Jan Lucemburský, syn statečného císaře a krále*

---

⁹viz. L. Bobková, 2003

Jindřicha Lucemburského. Když zaslechl povel k boji, zeptal se kde je jeho syn Karel. Průvodci mu řekli, že nevědí, že se však nejspíš někde bije, načeš král pravil: „ Pánové, jste dnes všichni mými přáteli a bratry ve zbrani, proto vás žádám, jelikož sám jsem slepý, ved'te mně tak daleko do bitevní vřavy, abych měl nepřítele na dosah meče.“ Rytíři souhlasili, a protože ho nechtěli ztratit v mačkanici lidí, svázali otěže koní dohromady. Krále pak dle jeho přání vysunuli o něco kupředu a tímto způsobem postupovali proti Angličanům.

Karel Český, který se v této době stal králem říše římské a vozil s sebou příslušné insignie, v největším pořádku přibyl na bojiště. Když ale viděl, že se nejspíše pro Francouze všechno k zlému obrátí, opět bojiště opustil.

Král, jeho otec, vjel do řad protivníka a on i jeho druhové bojovali velmi statečně. Postoupili však příliš kupředu a byl všichni na místě pobiti. Ráno je nelezli na zemi mrtvé, s koňmi navzájem spojenými.“

Pro jednání Karla IV. existuje i několik vysvětlení. To, že odjel z boje před skončením, bylo zřejmě způsobeno nově nabytým postavením, král český, a také lehkým zraněním z anglického šípu, který mohl znamenat smrt mladého krále. Do bitvy s otcem také vstoupili až v závěrečné fázi, kdy zvrácení konečného výsledku nebylo téměř možné.

Janovy ostatky byly po jeho skonu uloženy nejprve v opatství Valloires, po jejich vydání Karlovi IV. byly převezeny s velkou pompou (dvanácti koňmi zdobenými pokrývkami s českým erbem- bílým dvouocasým zlatě korunovaným lvem na červeném poli) do Lucemburska, kde si král přál být pohřben.

Jan se zde do historie zapsal hlavně svým výrokem, který údajně pronesl, ještě než vstoupil do bitevní vřavy a který svědčí o jeho statečnosti: Toho bohda nebude, aby český král z boje utíkal.

3. HODNOCENÍ A HODNOTY

3.1 Charakteristika

Každá lidská činnost, chování či jednání podléhá hodnocení, které je vyjadřováno pomocí analogických postojů, tzv. vztahů vyjadřujících přijatelnost, nepřijatelnost, libost, nelibost. Reakce na určité situace, události, děje nebo stavy nevyjadřují jen lidé, ale i ostatní živočichové, kteří však nedokážou svoje východiska vyjádřit slovy, popřípadě vytvořit abstrakci hodnot, tzv. kritéria hodnocení. Hodnotící postoj je vysoce subjektivní záležitostí a ovlivňují ho různé faktory jako subjekt hodnocení, situace, v které subjekt hodnocení vytváří, cíle jeho činnosti, i jeho nároky nebo požadavky. Tato skutečnost platí samozřejmě nevyjímaje autory.

Jak uvádí Ladislav Tondl (1999, 9): *„Každý autor je omezen tím, že vidí tematický nebo problémový okruh, o kterém pojednává, prizmatem svých znalostí, zkušeností a hodnot, které si postupně vytvářel.“*

Každý mluvčí vyjadřuje určitý hodnotící postoj, který se vztahuje ke konkrétní situaci nebo stavu, a to jak vůči světu vnějšmu tak i ke svým vnitřním prožitkům. Dominantní místo při odsuzování, akceptování, chválení a dalších projevech evaluace by měly zaujímat znalosti. Dalšími podstatnými faktory, které mají vliv na hodnocení, jsou zkušenosti, míra kompetence k danému objektu a mnohé jiné vnitřní stavy člověka. Při klasifikování daného subjektu se rozlišují dvě sféry, jedná se jednak o odborné vyjadřování hodnotových postojů, na které jsou kladeny specifické požadavky, jednak o prostou (přirozenou) formulaci zhodnocení jako základ rozhodování. Oba dva typy jsou rovnocenné a neplatí zde, že kvalifikovanější je zároveň lepší, protože každý z nich je vhodný do jiné situace.

Podle Ladislava Tondla (1999, 27) pro předpoklad uspokojivého kvalifikovaného posudku je zapotřebí mít několik okruhů znalostí: *„...znalosti předmětu hodnocení, který je podrobně charakterizován, popsán nebo zobrazen,- znalosti jeho cílové orientace, očekávaných funkcí, ekonomických, technologických a vždy také lidských nároků zajišťujících jeho dokonalé uplatnění, jeho funkce v daném prostředí a v daných podmínkách,- znalost hodnot, nároků nebo preferencí spojených s předmětem daného hodnocení, znalost hodnotových struktur uplatnitelných v hodnotících úlohách daného typu včetně znalostí toho, co bývá charakterizováno jako „vzory“, „vzorové modely“, standardy“.*

S odborným hodnocením je také spjato vědomí alternativ. Hodnotové vybavení (soubor hodnot) je ovlivňováno kulturními a civilizačními vlivy, principem náboženských tradic a etickým systémem. Především v oblasti kulturní (literatura, hudba, výtvarné umění) je hodnotící postoj vystihován jako „etický“. Interpretace literárních děl je přitom závislá na tom, kdo, kdy a jak knihu reprodukuje. Jejich akceptování je ovlivněno společenskými podmínkami, historickými a civilizačními změnami a hodnoty těchto struktur jsou velmi proměnlivé. To znamená, že lidská činnost je tak hodnocena rozdílně v 21. století a jinak ve století čtrnáctém. Právě v této souvislosti vyvstává otázka: Co jsou to vlastně hodnoty? A kde hledat jejich kořeny? Terminologicky lze na tuto otázku odpovědět, že se jedná o určité abstraktní objekty (entity) mající intelektuální ráz, které jsou vytvářeny v hodnotících postojích a jsou součástí daného aktuálního světa a společnosti, tzv. vznikají na základě prvků z přírody, lidské činnosti atd. Hodnoty jako metafory zavedl do filozofie Rudolf Hermann Lotze, a to až v 19. století. Ten vycházel z přesvědčení, že hodnoty vznikají na základě našeho porovnávání a stupňování (dobré, lepší, nejlepší)¹⁰

3.2 Model hodnocení

Pro analyzování určité činnosti je přijatelné postupovat podle následujících pravidel:

1. Stanovit si subjekt hodnotící činnosti.
2. Vymezit si předmět hodnocení.
3. Vytyčit si cílovou orientaci hodnocení.
4. Vyhотовit vlastní hodnocení
5. Prezentovat výsledků a závěrů

Naše hodnocení lze aplikovat téměř na cokoli, ale vždy je nějak cílově orientováno. Kritéria našeho posuzování v sobě zahrnují argumenty a mohou být vyjádřeny i metaforami či analogií. Jednou z častých metod vyhodnocování je metoda srovnávání s vžitým standardem, výsledkem jsou poté atributy jako lepší, či horší a také mohou být v podobě kvantitativních obrátů. Určitou měrou se podepisuje na vyhodnocování i odlišnost subjektů hodnocení v rovině intelektuální, i proto mohou vzniknout zcela opačné interpretace, které vyvolávají otázky a pochybnosti, zda autor hodnotící teorie nebyl nějakým způsobem zaujat či zainteresován v dané problematice. Určujícím principem by měla být snaha oprostit se od emocí a pomocí zvažování případných alternativ a aplikování různých kritérií dojít k hodnocení, které neponese znaky „omezenosti“. Velký vliv na jinou

---

¹⁰ viz. Tondl, 1999

metodiku posuzování určité činnosti měl profesor Harvardovy univerzity Clarence Irving Lewis, jenž začal na evaluaci nahlížet jiným způsobem, než dosud bylo zvykem.¹¹

Dle Tondla (1999, 39): „*Lewis odmítal podrobovat hodnocení transcendentním entitám jako „dobro“, „krásno“, „spravedlnost“ a dalším analogickým entitám, které vytvářeli nebo postulovali pokračovatelé Kantových tradic. Podle Lewise jsou různé podoby hodnocení formou empirického poznání, přičemž atributy vycházející z uvedených abstraktních entit jsou vyjádřením „hodnotového pochopení“, získané evidence, generalizované zkušenosti a tudíž něčím, co úzce souvisí s kognitivní činností.*“ Právě z jeho tezí je odvozen výrok - hodnocení je formou poznání.

3.3 Hodnocení literatury

Hodnocení literatury vyhází z celé řady forem a sleduje různé cíle. Hodnotící proces může pocházet od laika i odborníka, od individua či většího kolektivu. Konkrétně je hodnotitelem samotný autor, nakladatel, čtenář, dále jím může být škola, literární historik, v totalitní společnosti i cenzor. Určitý vliv má také to, zda jde o hodnocení privátní či veřejné a důležitý je i konečný cíl hodnocení, například zda jde o cíl ideologický, didaktický, ekonomický a další. Specifickým a zároveň nejrozšířenějším odborným druhem hodnocení literatury je literární kritika. Ta sleduje specifický postup hodnocení díla: zaměřuje se zejména na hledisko estetické, které vychází z vnitřních kvalit díla, jež jsou dány záměrem autora a jeho následnou mírou realizace. Předpokladem pro relevantní posouzení „prožitků“ spojených s dílem, tedy estetického hlediska, jsou: „... *vstřícnost k věci samé, nezkreslené předsudky vůči osobě autora či tématu, vytríbený vkus, erudovaný rozhled, společenská nezávislost kritika a svobodná možnost srovnání*“. (J. Peterka, 2007, 299)

Ve většině evropských států již není míra umělecké hodnoty svazována závaznými předpisy či vzory, avšak i tak se nelze spoléhat na pocit osvobození a doporučení od nejrůznějších „odborníků“, poněvadž řada z nich se může uchýlit k neserióznímu hodnocení vlivem osobní exhibice nebo kvůli skryté reklamě. Situace je problematická, i protože pro mnohé je měřítkem hodnoty díla tržní úspěch. Aktuální kritéria pro posouzení umělecké hodnoty se v současnosti zaměřují na hloubku a významové bohatství (komplexnost), intenzitu a autorovo nasazení (výraznost) a na originalitu (původnost).

---

¹¹ viz. Tondl, 1999

Díla, která jsou obecně uznávána jak čtenáři, tak i odborníky a jejichž hodnota je uznávána i po několik generací, jsou nazývána kánonem literatury.¹²

3.4 Hodnocení Jana Lucemburského

Osobnost prvního českého krále z lucemburského rodu je častým námětem polemik a sporů, a to především pokud jde o hodnocení jeho přínosu vývoje našich zemí. Důkazem nepolevujícího zájmu české veřejnosti i českých historiků je řada monografií a internetových diskuzí, které se snaží proniknout do jeho života a vysvětlit smysl jeho činů. Zatímco v minulosti na něj bylo názíráno spíše negativně, ke konci dvacátého století se začala situace pro Jana vyvíjet lépe a některé negativní důsledky jeho vlády začaly být dávány do širší spojitosti s historickými fakty daného období a jeho jednání vysvětlováno pozitivněji. Tituly jako Král cizinec (Josef Šusta, 1939) tak postupně nahrazovaly tituly vypovídající o Janovi jako králi diplomatu (Jiří Spěváček: Král diplomat, Praha, 1982). V současnosti jsou práce o jeho osobě laděny spíše neutrálněji, avšak rozhodně negují prvoplánové monografie o „temných časech vlády krále cizince“, které byly předkládány čtenáři, koncem 30. let a také v období „československého“ socialismu.

Nejspornějším úsekem Janovy vlády byla jeho finanční politika v českých zemích, která znamenala odliv finančních prostředků. V minulosti to bylo vysvětlováno jako královské hýřilství a sklony k milostným avantýrám, hazardu, pitkám a rozmařilým rytířským soubojům, dnes se význam posunul do doložitelnějších argumentů- nákladná územní politika, zapojení českých zemí do mezinárodní politiky, zvyšování prestiže českého státu rytířskými souboji. Takže závěry, že král utrácel peníze v cizině bez prospěchu pro Čechy, se pomalu vytrácí.

Období Janovy vlády již tato práce přiblížila na jiném místě, takže komentovat dále jeho skutky by bylo nadbytečné. Jelikož jsem však chtěla zjistit, do jaké míry je osobnost Jana Lucemburského známá současnému mladému člověku a nalézt i aktuální hodnocení jeho osoby, rozhodla jsem se formou dotazníku určité cílové skupině položit několik jednoduchých otázek, abych mohla zhodnotit, s kterým ze tří hodnocení se respondenti nejvíce ztotožňují: král diplomat, král cizinec, král rytíř. Znění dotazníku s odpověďmi respondentů jsem přiložila k této bakalářské práci jako přílohu. Otázky byly položeny elektronicky pomocí e-mailu, ústní formou a doplňkově byla využita i webová stránka vyplno.cz. Odpovědi, které jsem získala písemně, ponechala jsem pro větší autentičnost

---

¹² viz. J. Peterka, 2007

v té podobě, jak jsem je obdržela, tedy i s případnými pravopisnými chybami. Celkový počet respondentů je 69. Z toho:

První skupinu tvoří 40 respondentů studujících vysokou školu humanitního zaměření, věkově mezi 20-25 lety.
Druhou skupinou je 10 respondentů studujících vysokou školu ekonomického zaměření, věkově mezi 20-25 lety.
Třetí skupinou je 10 respondentů , kteří mají ukončené středoškolské vzdělání a v současné době pracují v zaměstnaneckém poměru a pohybují se věkově mezi 30-45 lety.
Poslední, čtvrtou, skupinou je 9 respondentů studujících gymnázium a nacházejících se ve věku 15-18let.

Z mého dotazování vyplynulo několik skutečností:

Až na pár výjimek většina respondentů přiřadila správně jméno Jan Lucemburský k historické postavě a jmenovala alespoň jeden čin nebo výrok, který by Jana vymezoval. Mnoho z dotazovaných si představilo pod jménem Jan Lucemburský zploditele a otce Karla IV. či manžela poslední přemyslovské královny Elišky.

Většina dotazovaných si u otázky spojené s činy Jana Lucemburského vzpomněla na výrok: „Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal“ v různých obměnách a na jeho úlohu v bitvě u Kresčaku, i přesto však většina z nich označila Jana Lucemburského za krále cizince, nikoliv krále rytíře. Jen jeden respondent uvedl, že se zasadil o základy pozdějšího založení Univerzity nebo položení základního kamene katedrály Svatého Víta.

Odpovědi vyznívají pro Jana mnohdy negativně, protože zdůrazňují dopad jeho fiskální politiky, či mu někteří přiznávají jen genetické zásluhy a vyzdvihují jeho syna Karla IV.

Z odpovědí dotazníku jednoznačně vyplývá, že většina respondentů bez většího ohledu na věk a vzdělání uvádí pro Jana Lucemburského přízvisko - král cizinec.

Odpovědi na otázky obsažené v dotazníku uvádím v té podobě, jak mi byly elektronickou poštou zaslány, tedy i s případnými pravopisnými chybami, pokud se v odpovědích vyskytly, i s případnými chybami věcnými.

4. OLDŘICH DANĚK, OBRÁNCE MORÁLNÍCH ZÁSAD

4.1 Oldřich Daněk - prozaik, dramatik, scénárista

Oldřich Daněk je obecně vnímán především jako autor dramát s tématem mravní odpovědnosti jedince (*Umění odejít*, 1955), ale působil také jako filmový scénárista (*Zde jsou lvi*, 1958); tvůrce rozhlasových (*Dialog v předvečer soudu*, 1967), televizních (*Břetislav a Jitka*, 1974) i jevištních (*Bitva na Moravském poli*, 1979) her; byl i významným romanopiscem (*Žhářky a požárnice*, 1980). Narodil se 16. ledna 1927 v Ostravě, kde také studoval reálné gymnázium. Po maturitě odjel do Prahy, kde se věnoval studiu herectví a režie na divadelní fakultě DAMU (1946-1950). Uvedením své první hry *Večerní fronta* (1950) v Disku studium úspěšně ukončil. První profesionální angažmá získal v oblastním divadle v Hradci Králové (1950-1953), kde uvedl své první čtyři premiéry - hry: *Nad Orebem kalich* (1953 – historická hra z období husitského hnutí na Hradecku); *Steelfordův objev* (1954 – o odpovědnosti vědce uchránit svoji vědeckou práci před zneužitím nepřáteli, které zde představovaly západní mocnosti); *Umění odejít* (1955 – řeší zde sled složitých vztahů mezi mladší a starší generací intelektuálů) a *Čtyřicátý osmý* (1956 - pokus o vysvětlení únorových událostí v roce 1948. Nakonec roku 1954 odešel do Divadla F. X. Šaldy v Liberci, kde se stal uměleckým vedoucím činohry. V tomto divadle též působil jako režisér. Po dvou letech se začal více soustřeďovat i na jiné oblasti umění jako jsou scénaristika, rozhlasové hry a televizní inscenace. Začal spolupracovat s Filmovým studiem Barrandov nejprve jako scénárista, poté svou autorskou činnost rozšiřoval i v Československém filmu a Českém rozhlase. Zhruba od šedesátých a sedmdesátých let zkoušel i své prozaické prvotiny historickou tematikou z doby posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků. Své knihy zpracovával v duchu epického dramatu s filozofickým podtextem. V některých svých pracích využíval retrospektivní reflexi.

4.2 Historická próza v Daňkově tvorbě

Od sedmdesátých let se Daněk začal vedle tvorby divadelních her nejvíce projevovat jako prozaik, a to jako autor historické prózy, ke které se během sedmdesátých a osmdesátých let uchýlovala značná část našich prozaiků. Příčiny tohoto kvantitativního nárůstu lze spatřovat dílem v čtenářské oblibě tohoto typu prózy, dílem však, a to zejména, ve větší možnosti autorů oprostít text od ideologického příděchu a uplatnit daleko více

svou volnou fabulaci a fantazii než to bylo možné u prózy ze současného života, spoutané politickými a ideologickými limity. Způsob, jakým spisovatel historickou tematiku uchopil, však nebyl striktně dán a projevoval se velmi různorodě. S odstupem let můžeme tuto prózu rozdělit podle několika tvůrčích hledisek:

Literatura, která sloužila potřebám normalizačního režimu

Tento typ se zcela podřizoval dobové realitě a na příkladech z historie (negativních i pozitivních) demonstroval výhody soudobého reálného socialismu.

Historické téma jako prostředek jak se vyhnout tabuizovaným bodům

Využíváním jinotajů, alegorií, metafor a dalších obrazných vyjádření bylo možno svobodněji prezentovat své myšlenky a uplatnit více vlastní názor na svět a život člověka v daném časovém prostoru. Historie jako obraz minulosti umožňovala autorům oprostit se od předem stanovených představ, komentovat svobodněji aktuální stav věcí, vyslovit pocit skepse, tragičnosti či demytizovat postavení člověka v dějinách, to vše na základě propojování minulého s přítomným.

Zábavné vyprávění na pozadí minulých časů

Historický žánr byl pojat jako jedna ze složek populární literatury určené pro širší masu. Pomocí dávných příběhů o lásce, velkých bojích a hrdinství bylo čtenáři předkládáno dobrodružné čtení, jež adresáta odvádělo od trpné (stereotypní) přítomnosti k dávným epickým časům.¹³

Tato tři hlediska byla vnímána rozdílným způsobem. První znamenalo souhlas s režimem, druhé nesouhlas a třetí zastávalo neutralitu.

I Oldřich Daněk prošel normalizačním sítím a uchýlil se od svého autorství dramatu k možnostem historické prózy. Mimo to i divadelní žánry, kterým se věnoval, se začaly kvůli politické situaci proměňovat. Přímé vyjádření myšlenky nahradily náznak, metafora, podtextové ztvárnění. Text začal mít nádech osobní zpovědi a pracoval s emocemi. Daněk, který sám na vlastní kůži pocítil u některých ze svých her, i když se běžně hrála v zahraničí, cenzuru. Začal v próze s historickou tematikou navazovat na tendence, které předznamenaly změny v 70. a 80 letech a které se objevily už o desetiletí dříve v historických románech Vladimíra Vaňka a Pavla Naumana. Jsou jimi pokusy inovovat románové tvary, a to uplatňovat subjektivní vypravěčská hlediska, obvyklá ve světové literatuře. Vaněk využíval formu fiktivních pamětí, kdežto Nauman formu epistolární. U nás byly tyto žánrové formy vnímány jako něco nového, co činilo tuto prózu živější a

---

¹³ viz. P. Janoušek, 2007

zároveň mohlo sblížit tradiční žánrovou formu s moderními tendencemi v próze. V praxi to znamenalo autorovo hlubší ztotožnění s postavou vypravěče, jenž byl determinován danou historickou dobou. Autor tak mohl podat realističtější obraz doby „zevnitř“. Na druhé straně mohly vyvstat problémy s přílišným stylizováním hrdinů do dnešní doby, či s jejich jazykovým vyjádřením v duchu vleklých rozvitých vět, s menší mírou archaizace ve formě dlouhých dopisů, takže následkem toho bylo, že v některých případech autorova výrazová stránka vyzněla značně nepřesvědčivě. S tím také souvisí to, že každá snaha o modernizaci takového díla byla pocíťována se značnou nelibostí, protože byla vnímána jako něco nepřipustného, rušivého.

Oldřich Daněk tyto aspekty ještě více rozvinul a vyhrotil, když odstranil pomyslnou hráz mezi literaturou ze současnosti a literaturou s historickou tematikou. Ve své tvorbě se začal věnovat zejména těm tématům, jež se dosud v historické beletrii příliš neobjevovala, například postavení člověka v dějinách a jeho vztahy s ostatními lidmi. Do svých knih začal též začleňovat i do té doby netradiční výrazové prostředky jako jsou vnitřní monolog, prostupování objektivního vyprávění se subjektivizovanými úhly pohledu, vložené dialogické „mezihry“, časové inverze a podobně¹⁴. Další z inovací bylo mísení prózy s jiným literárním nebo uměleckým druhem, což vedle Oldřicha Daňka uplatňovali i další dva autoři historické beletrie, Jiří Šotola a Vladimír Körner. Daněk kombinoval tradiční prozaické „postupy“ s prvky dramatu, z čehož možná vyplývala i jeho znamenitá schopnost výstižně charakterizovat postavy. Tematickým okruhem jeho děl se stalo řešení morálních otázek spojených s politickou mocí, se střetem pragmatického s humanistickým a vůbec s otázkami sdruženými s možností uplatňování morálních ideálů ve společnosti. Jeho hrdinové už nejsou přehlídkou odvážných a neomylných reků, kteří se pyšní heroickými činy a moudrými rozhodnutími, ale naopak jsou zapleteni do složitých intrik vyplývajících z jejich osobních zájmů. Takže etický rozměr ustoupil do pozadí a vystřídal jej obrat k všednímu lidskému životu, tzv. podhled shora byl nahrazen pohledem zdola, čili události z historie začaly být líčeny náhodnými svědky, zraněnými či poddanými místo dřívějšími rytíři, pány a neporaženými hrdiny. Člověk se v jeho pojetí je podřízen nadosobním veličinám, jako jsou čas nebo dějiny, takže jeho snahy zůstávaly proti těmto drtivým silám marné.

Podle Janouška (2008, s. 537): „..... se prostřednictvím historických témat a paralel vyjadřovaly¹⁵ k tragice přítomnosti, vyjadřovaly dějinnou zkušenost těch, jejichž život jako

---

¹⁴viz. B. Dokoupil, 1987

¹⁵ Oldřich Daněk, Jiří Šotola, Vladimír Körner

by se v normalizačním bezčase zastavil a kteří dějiny prožívali nikoli jako příležitost, ale jako iracionální a vůči jednotlivci nepřátelskou veličinu“.

Svémi díly odmítl Daněk schematické modely, což se také odrazilo ve výběru látky, kdy náměty z husitství a obrození vystřídaly náměty z předhusitského středověku. Jeho historická próza se hodně přibližovala současnému životu, protože řešila otázky svědomí, moci a morálky a aplikovala je na dějinné události, které v knihách popisoval. Tragiku vystřídal elegicko-melancholické ladění.

Specifickým Daňkovým žánrem se v devadesátých letech stala forma jednoaktové historické hříčky, morality či apokryfu, které s úspěchem uplatňoval nejen v divadle, nýbrž i v rozhlase a i televizních inscenacích. Základem bylo anekdotické ladění bystrých dialogů, které spolu vedly dvě historické postavy na pozadí nějakého důležitého dějinného okamžiku. Vtipný dialog vysvětloval různé paradoxy dějin.¹⁶

Dle Janouška (2008, s. 625): *„Kombinací privátní fikce a historických fakt přitom dramatik mířil jednak k evokaci lidského rozměru historických figur a příběhů, jednak k obecnějším otázkám individuální a společenské mravní odpovědnosti tak, jak je kladou nejruznější historické chvíle.“*

---

¹⁶ viz. P. Janoušek, 2007

5. KRÁL UTÍKÁ Z BOJE

5.1 Charakteristika románu

Král utíká z boje je biografizující próza většího rozsahu zachycující určitý spleť úsek života, v tomto případě první desetiletí vlády, Jana Lucemburského, přičemž se zaměřuje na interpretaci reálných situací a informuje o životě skutečně žijící postavy. Protože autor popisuje minulost (14. století), z níž nemá přímou osobní zkušenost, představuje dílo románový typ historický. Konkrétně jde o projekční typ historického románu, poněvadž východiskem pro spisovatele je umělecké zobrazení fikce. Historická fakta jsou brána jako pomocná a vytvářejí většinou pozadí ústředního konfliktu, takže popisované střety mají nadčasový charakter a slouží autorovi jako zrcadlo jeho vlastní epochy. Důležitým faktorem je, že estetická funkce převažuje nad faktografickou, tedy informativní funkcí. Historické události nevycházejí z holých faktů, ale jsou autorem upraveny a přeskupeny tak, aby demonstrovaly morální nesnáze moderního člověka: bezohledné prosazování vlastních zájmů všemi dostupnými prostředky na úkor druhých a pojem obecné spravedlnosti, která je však v Daňkově pojetí nedosažitelná. Hlavní otázky, které si autor klade, se týkají problémů politické moci, možnosti uplatnění morálních ideálů v životě, důsledků střetávání humanismu s politickým praktikem. Důsledkem je deformace historických faktů na dobově požadovanou formu. K největším úpravám dochází u méně významných událostí, u těch známějších jsou upraveny pouze drobnosti. Autor však nezdůrazňuje záměrně umělost a neupozorňuje na své konstrukční aktivity, takže se zde čtenář setkává s iluzivním druhem fikce.¹⁷

Daněk (2002, 411) ve vlastním doslovu uvádí: „*Takováto přeskupení známých historických faktů-připadají mi ovšem nicotná ve chvíli, kdy si uvědomíme, jak málo toho víme o běžném životě lidí té doby, o jejich myšlenkovém světě, o jejich chování, o jejich mentalitě.*“

Podle Dokoupila (1987, 219) je pro tento román charakteristické: „*Složitě prostupování pozitivních vývojových tendencí a problematických ideových hledisek*“.

Kniha patří do tzv. volné trilogie historických románů, jejichž společným tématem jsou jednak osudy posledních Přemyslovců, jednak prvních českých králů z lucemburského rodu. Trilogii tvoří dva romány napsány na počátku sedmého desetiletí *Král bez přílby*

---

¹⁷ viz. J. Peterka, 2007 (obecně)

(1971), *Vražda v Olomouci* (1972) a román z časového hlediska starší *Král utíká z boje z roku 1967*, který se stal pro tuto bakalářskou práci jedním z východisek. Důležitým autorským prvkem je u Daňka ironie, kterou relativizuje vážnost sdělení a představuje nevyčerpatelnou lidskou tvořivost.

5.2 Příběh

Román zachycuje devět let ze života Jana Lucemburského. Jde o rozpětí let 1310-1320, od Janových 14 let do 23 let. Šlo o roky, kdy byl zvolen českým králem a začínal řešit první nesrovnalosti s českou šlechtou. Příběh je realizován na základě narace v rámci epického stylu, tzv. osudy hrdinů jsou zprostředkovány vypravěčem, který je heterodiegetický - má všechny dostupné informace, takže má znalosti o veškerých pocitech postav, o jejich skrytých tužbách, zná minulost i budoucnost. Jeho prioritou je objektivnost a snaha zdržet se hodnotících komentářů.¹⁸

„Ted' více než o rok později, v červencové noci roku 1319, zabušil na pražském hradě kdosi na dveře světnice Jindřicha z Lipé a Jindřich věděl, co to znamená, byla častá v poslední době taková bušení. Vstal nepřiliš ochotně; cítil se unaven dnešní dlouhou cestou, ale vstal a šel.“ (O. Daněk, 2002, 339)

Daněk kombinuje vyprávění ve třetí osobě (er forma): *„Chlapec a děvče, sedící ve středu, nepozorovali pád lešení ani plašící se koně, dokonce ani nezaznamenali průvodní poskvrnu všech parád té doby, totiž spor kolínského arcibiskupa s arcibiskupem mohučským, kdo z nich má sedět po císařské pravici.“* (tamtéž, 7) a v první osobě (ich forma) v dialogích, které jsou tradičně vymezovány: *„Neptám se, co říkal pán z Valdeka!“* (tamtéž, 232)

Text je tedy rozdělen na dvě samostatná pásma, která jsou rozlišena jednak graficky a gramaticky, jednak sémanticky. Konkrétně promluvy hlavních postav jsou vyznačeny uvozovacímí znaménky, kdežto promluvy vypravěče gramaticky třetí osobou jednotného čísla. Autor využívá ve velké míře možnosti dialogů, které jsou složeny z napodobování primárních výpovědí (přímá řeč), a to střídavě mezi různým počtem postav, nejen mezi postavami hlavními a vedlejšími, ale i jen mezi postavami epizodními. Důraz na zařazení většího počtu dialogů vychází ze snahy děj oživit a učinit jej tak přitažlivějším i pro adresáta s nezájmem o události z historie, představit jím charakter postav a vzájemně je mezi sebou konfrontovat, a tím docílit většího napětí ve stěžejních dějových zvratech. Cit

---

¹⁸ viz. J. Peterka, 2007 (obecně)

pro promluvy v dialozích vychází z autorovy činnosti v oblasti dramatu. Nepřímá řeč představuje pomyslnou spojnicí proměnlivého děje a slouží k odstupu od dané situace, k objektivizaci a k neutralizaci některých hovorových až expresivních výrazů.

Dialogy v próze Král utíká z boje mají ještě jednu specifickou vlastnost: autor v nich vědomě používá současného jazyka, neboť právě tím v nich chce dokázat blízkost jednání hrdinů žijících na počátku 14. století a lidí ze současného světa, neboť je spojují stejné vášně a emoce. Příkladem může být použití druhé osoby jednotného čísla (tykání) v jazykových projevech jejich aktivních účastníků, které v té době nebylo běžnou dorozumívací formou:

„A tobě je to k smíchu?“

„Mě je to jedno. Já svoje musím dostat. To se ví, když dobudem Prahu, dá se z toho vytlouct víc.“

„A teď mi řekni – už tu Prahu někdy někdo dobyl od doby, co má hradby? A nebyl vždycky konec listopadu a prosince na krku. Aha!“ (O. Daněk, 2002, 34)

Pro oživení vyprávění je v některých pasážích použit prezens historický, takže historické události autor popisuje tak, jako by se staly za čtenářovy účasti, tzv.: před jeho očima:

„A po chvíli otočil koně a uhání z čela zas někam dozadu, podél klnoucího vojska, k saním své ženy, uvidět Elišku, sdělit s ní zas a znovu, že není důvodů k malověrnosti a že to přece všechno dopadá dobře, najít ještě jedny zářící oči uprostřed těch promrzlých a vzteklych mužů a zeptat se, zdali už tam, za tím návrším se nevynoří Praha, o níž se bůhví proč domnívá, že její hradby budou měkčí nežli ty kutnohorské a kolínské.“ (tamtéž, 15)

Dalším prvkem vyprávění, který se v knize objevuje, je retrospektiva, takže výsledek děje je úvodní situací a motivace nastalého děje je čtenáři přibližována jako vzpomínka. Tak je tomu pro ilustraci i na začátku třetí kapitoly, kde jedna z hlavních postav Frenclín Pork nejprve přemítá o smrti své milenky a demonstruje svojí nenávist ke králi, bez návaznosti na předchozí vyprávění, a až poté přibližuje události, které ho k jeho nenávisti vedly.

Děj knihy je založen na zobrazení složitých společenských sporů a bojů Jana Lucemburského s českou šlechtou (feudálním panstvím) a pražskými měšťany a s první manželkou Eliškou Přemyslovnou. Důraz je přitom kladen na ideové dominanty konfliktu. Pro hlavní postavu končí román prohrou, když neuspěje v mocenském střetu se svými „urozenými odpůrci“. Na tomto motivu autor manifestuje své přesvědčení, že pragmatismus vítězí vždy nad humanistickými způsoby vlády a politiky. Dokazuje, že i

nositel ideálů vždy podlehně tlaku politické moci a s ní se jeho sny mění v pouhou iluzi, tzv.: prospěcháři vítězí nad rytířskými ctnostmi. Tento motiv může být pro čtenáře značně demotivující účinky a nesouvisí už s literaturou výchovného charakteru.¹⁹

5.3 Postavy

Pohled na jednotlivé aktéry děje vychází zevnitř (osoby, interiéru). V knize se vyskytuje velké množství postav, a to jak epizodních (Alžběta Richenza, Vilém Zajíc z Valdeka a další), tak i několik hlavních (Jan Lucemburský, Eliška Přemyslovna, Jindřich z Lipé). Autor na nich demonstruje odlišné postoje na dané situace, jiné temperameny, modeluje pomocí nich jednání obou pohlaví. Většina z nich nějakým způsobem uvažuje, má nějaké emocionální stavy, vzpomínky a podobně, což signalizuje, že se čtenář setkává s postavami plastickými, které se vyvíjí a nemají pevně určený charakter. Při srovnání počtu kladných a záporných postav zjistíme, že v textu nacházíme spíše jedince, kteří vzbuzují antipatie než sympatie.

Podle tradičního úzu se v díle vyskytují postavy historické, i když značně ideově přetvořené, jejichž promluvy v přímé řeči nejsou doložené, takže z jejich „skutečnosti“ zbývá v některých případech jen jméno. Text dále doplňují i postavy fiktivní, jež nemají historický podklad, což je příklad mnicha Bonaventury či Frenclina Porka. Na mnoha místech jsou zaplňovány i mezery v biografickém materiálu, a to jak fiktivními postavami, tak i nedoloženými událostmi.

Na svých postavách Daněk ukazuje lidskou bezmocnost a malomyslnost. Jejich osud je determinován spíše vnější situací a absurditou než vlastním úsilím. To sebou přináší rezignovanost a zevšednění životního obzoru postav.²⁰

5.4 Kompozice

Kniha je členěna do tří kapitol (Dobytí Prahy, Dvě královny, Počátky toulek) a charakterizuje ji volnější kompozice, neboť ve fikčním světě najde čtenář velké množství postav a událostí, což s sebou přináší i četné dějové linie, odbočky, asociace i prodlevy. S tím také souvisí výskyt četných paralelních událostí, tedy událostí, které se odehrávají ve stejnou dobu a jsou líčeny postupně za sebou.

---

¹⁹ viz. J. Peterka, 2007 (obecně)

²⁰ viz. tamtéž (obecně)

Jednotlivé kapitoly jsou řazeny v logickém sledu a postupně gradují až k závěrečnému rozuzlení. Text je bohatě členěn a zahrnuje rozličná místa i různé roky, vždy přímo či nepřímo spojené s životem Jana Lucemburského. Avšak nelze říci, že autor pracuje jen s jedním ústředním hrdinou. Jelikož čtenář sleduje hlavních postav více a pro text je příznačná „zvýšená míra kauzálního sepětí tematických složek“ (O. Daněk, 1987, 38) z hlediska kompozičního patří román k typu polycentrického románu zhuštěné epické výstavby.²¹

5.5 Prostor

Děj se odehrává v přirozeném světě, který funguje v rámci fyzikálních zákonitostí.

Jelikož jsou postavy většinou urozeného původu, či náleží k vyšším stavům (měšťanský, církevní), většina děje situovaného do interiérů se odehrává na hradech, v bohatých měšťanských domech, v rozlehlých hodovních síních, v menší míře také v církevních stavbách.

Neméně důležitou složku prostoru tvoří exteriéry, neboť postavy jsou často na cestách a na výpravách na cizí bojiště či cizí vladařské dvory. Dějištěm příběhu je velké míře Praha, ale také některá větší z královských měst v Čechách. Důvody jsou jednoduché: Jan byl sice proslulý svými toulkami Evropou, avšak čtenář se s ním seznamuje jako s mladým králem, pobývajícím v době, kdy ještě nevedl většími spory s českou šlechtou, často právě v největším městě českého království.²²

---

²¹ viz. J. Peterka, 2007 (obecně)

²² viz. tamtéž

6. JAN ŠMÍD

6.1 Život a tvorba

Narodil se 4. března 1921 v Praze v dělnické rodině. Získal středoškolské vzdělání na obchodní akademii, kde maturoval 1939 a začal pracovat jako účetní ve Velkokupeckém podniku bratří Vodičkových. Avšak již o tři roky později byl totálně nasazen v továrně ETA Praha. Po skončení druhé světové války se vrátil k práci účetního, a to ve Sběrných surovinách. Věnoval se také grafice u architekta Bohumila Kuthana v paláci Lucerna v Praze. Poté dále rozvíjel svou uměleckou činnost, neboť v časopise *Střelecký sport* během let 1957–59 pracoval jako grafik. Následně se stal redaktorem týdeníku *Svět motorů* (nakl. Naše vojsko), kde pracoval jako publicista až do důchodového věku. Vzdělání si doplnil na Fakultě sociálních věd a publicistiky UK, i když k státním závěrečným zkouškám byl pro své články kritizující okupaci Československa a politickou situaci vůbec připuštěn až za rok po původním termínu (rok 1970), a to i přesto že úspěšně obhájil diplomovou práci na téma *Naše avantgarda 20. let*.

Do světa literatury pronikl až v 70. letech dvacátého století a soustavně se jí začal věnovat až po odchodu do důchodu v roce 1981. Podstatu jeho děl tvořily detektivní a humoristické novely zpracované do trilogie: *Čisté radosti mého života* (1977), *Návrat čistých radostí* (1989), *Údolí nejčistších radostí* (1993). Děj těchto humoristických novel zasadil autor do Spojených států amerických, protože pro něj představovala prostor pro volnou fabulaci a oslavu prostého života. Na pozadí tří dramatických příběhů ze života představil čtenářům obchodního cestujícího Nata a jeho putování s ochočenou lvicí. Detektivní próza už nebyla oslavou idylického života, naopak se stala prostředkem kritiky společnosti a polemikou o síle práva a o soudobém soudnictví. Šmídovy detektivní romány byly pokusem o jakousi laickou studii sociálních podmínek vzniku kriminality. Snahou proniknout do hlubší psychologie svých postav se snažil vystihnout podmínky a situaci, kdy se z člověka stává zločinec (*Deštivá noc*, *Na rohu Dvaadevadesáté*, *Kolotoč*). Se svými detektivními novelami získal i čestné místo předsedy české sekce autorů detektivní a dobrodružné literatury (AIEP). Vedle detektivní prózy jako těžiště své tvorby se pokusil o historické romány. V těch se Šmíd vrátil do 14. století, do období Čech (*Ve znamení Lva*, 1989; *Ve znamení Erató*, 1998; *Čtyři labutí pera*). Mimoto také pracoval v Českém rozhlasu, kde uváděl svůj pravidelný pořad *Tip pro dva* a pracoval také na dramatizaci novely *Deštivá noc* (1984, r. Maria Křepelková) a dramatizaci pohádky H. Ch. Andersena

Pastýřka a kominíček (1957). Své texty publikoval pod pseudonymem Jaime Pessoa a šiframi -jš-, -šm-.

7. VE ZNAMENÍ LVA

7.1 Historická próza ve Šmídově tvorbě

Kniha Jana Šmída *Ve znamení Lva* je neveršovaným literárním textem narativního typu, jenž tíhne k objektivizaci, a charakterizuje ho vysoká míra extenzity, tzv.: má bohatý fikční svět. Próza je postavena na principech umělé epiky a druhově odpovídá epice velké, tedy románu. Próza může být vnímána i jako zrománovělý životopis, neboť hlavní postava je zobrazována od chlapeckých let až po stáří a smrt, a to uměleckými prostředky příznačné pro román. Časové umístění děje odpovídá minulosti, čtrnáctému století, což již samo o sobě signalizuje historický román v širokém smyslu slova. Pro identifikování románu historického je však korektnější použít i další kritéria, ostatně zmíněna již v počátcích této práce.

Autor se snaží využít dostupná fakta a vyvarovat se přitom jejich deformování. Tendence zachovat historickou věrnost souvisí s pojmem historické konkrétnosti, tj. pravdivého zobrazení podstaty popisované doby. Tím, že Šmíd uvádí „v život“ vysokou míru historických faktů a dějové linie opírá o doložené události z dějin, dochází k vykreslení psychologicky věrných postav, jejichž charakter vychází ze sociálního a historického základu doby. To znamená, že společenské procesy autor nebere jako jakýsi dobový kolorit, který zvolil jako pozadí svého příběhu, ale naopak společenské jevy jsou tím hlavním, co přímo určuje charakter a průběh individuálních osudů.

Šmídův cíl nastudovat více historických materiálů, čerpat z nich a konzultovat děj knihy s odborníky značí snahu vyhnout se chybám v historických pramenech a tak dospět k historicky věrnému obrazu.

Příkladem může být to, že důležité situace a zvraty jsou uváděny jednak konkrétním rokem, jednak jsou vysvětlovány společenské a politické podmínky, které situaci předcházely: „*Polsko se rozdrobilo na knížectví, už nikdo z Piastovců neměl tolik sil, aby je znovu sjednotil. Potýkaly se mezi sebou krajíčky země, o města, o vesnice, každý se cítil králem. Mešek I. Byl dávno zapomenut, Boleslav Chrabrý jako by nikdy nebyl. Boleslav III. nepředal království nejstaršímu synovi, ale rozdělil je mezi Vladislava, Boleslava, Meška, Jindřicha a Kazimíra.*“ (J. Šmíd, 1996, 12)

Na tomto příkladě lze také naznačit, jak rozsáhlé dějinné události a souvislosti autor k zobrazení svého fikčního světa použil, aby dosáhl dojmu objektivnosti a dobral se podkladu pro argumentaci při užití konfliktů a krizí, které v minulosti postihly Evropu i

České země. Mimoto čtenář může vycítit i autorův názor na minulost, jenž s největší pravděpodobností bere jako výslednici přítomnosti. Důvody jako snaha zamezit deformaci historické látky, vysoký výskyt skutečných událostí a větší počet různých číselných datací mohou vést k závěru, že kniha *Ve znamení Lva* je dokumentárním typem románu. K tomu přispívá i fakt, že umělecká fikce netvoří dominantu příběhu, jen napomáhá k převádění strohých historiografických údajů do podoby beletrizovaného pásma, což s sebou nese i větší čtenářskou přitažlivost.²³

„Papežský stolec byl stále ještě prázdný. Mikuláš IV., první františkán v čele Církve svaté, odešel k Bohu, jemuž tak věrně sloužil, nechávaje upalovat všechny, kteří k tomu nebyli ochotni. Kardinálové se nemohli dohodnout na volbě. Zajisté, nechtěli se dopustit omylu. To bylo důležité, protože, jak známo papež musí být neomylný.“ (J. Šmíd, 1996, 13n.)

Avšak důraz na detailní poznání doby bez dokumentární přesnosti nepodstatných detailů a faktů, směřování k epickému ztvárnění klasické románové fabule, ale neizolování hrdiny od historických determinant²⁴, spojování jednání hlavní postavy s charakterem doby a konečně dotváření děje s méně doložitelným materiálem u nepodstatnějších událostí, znamená, že čtenář má co dočinění s románovým typem syntetickým. Ten v sobě zahrnuje několik typů: dokumentární, čistě epický a projekční. Právě syntetický typ vychází z detailního poznání doby, ale zároveň méně podstatné události, které nezapadají zcela do autorovy koncepce, podrobuje menším úpravám či pozměňování.

„Její krásné plavé vlasy zplihly potem, který jí znovu a znovu vystupoval v jemných pórech a stékal po čele a dlouhých vláčných rukách a také po vzdušném životě a smáčel bílé prostěradlo z centalu, stejně hebkého jako její pleť.“ (J. Šmíd, 1996, 16)

Námětem románu je život českého krále Jan Lucemburského, jehož činy a život jsou popisovány pomocí románové techniky kompozice a narace. Autor tedy rozvíjí jedno dominantní téma, které i přes rozmanitost motivů, udává charakter celého děje. Tento druh tematické výstavby se nazývá- monotematicnost.²⁵

7.2 Příběh

Logickou osou složitého příběhu je fabule, jež sleduje osudy epizodních postav - Elišky Přemyslovny, Jana Jindřicha, Karla IV. a mnoha dalších jedinců zasahujících do

---

²³ viz. B. Dokoupil, 1987

²⁴ viz. tamtéž

²⁵ viz J. Peterka, 2007 (obecně)

evropských záležitostí a zejména úděl postavy hlavní. Příběh předkládá vypravěč, což znamená, že jde o narativní pojetí. Tento informátor o příběhu nesplývá sice s některou z postav fikčního světa, avšak je „vševědoucí“, takže zná tužby a naděje svých hrdinů i budoucí vývoj příběhu. Nezasahuje ovšem do odvíjení děje, ale naopak se snaží o nestranný postoj.

Příběh je ucelený, vlastní děj začíná Janovým narozením (úvodní situace), pokračuje jeho korunováním českým králem (zápletky), dále pak přibližuje Janovy peripetie na poli české politiky a graduje jeho „nezájmem“ o české záležitosti a zaměřením pozornosti na možnosti na poli mezinárodním. Děj pak končí jeho stářím a poslední bitvou, ve které skončil. Děj je tedy z hlediska času relativně dlouhý, neboť nezachycuje jen určité úseky z králova života, ale přibližuje jeho celou životní dráhu. Avšak kdyby chtěl autor dopodrobna vyličit všechny činy a události ze života hlavní postavy, byl by román ještě mnohem delší, proto využívá sumarizace, takže:

„zachycuje relativně dlouhý časový úsek pomocí krátkého, často jen heslovitě zobečňujícího textu“. (J. Peterka, 2007, 207)

Veškeré události, které autor popisuje, zároveň slouží k demonstrování Janovy psychologie, citů a vnitřních přesvědčení.

Děj je chronologicky rozvíjen v minulém čase, i když v dialozích je pro větší míru aktuálnosti a autentičnosti používán čas přítomný.

Tempo je zpomalováno zařazením dialogů, které nejsou tradičně vymezeny uvozovacími znaménky, ale pomlčkami.

„ – Vítej pod mojí střechou, Eliško, obejmul ji její nevlastní bratr.

- Vzdám modlitbu díky Všemohoucímu, že jsi sem ve zdraví došla.

-Poděkuj i panu Janovi z Vartemberka, obrátila se Eliška vděčně.

-Sotvaže obdržel tu zprávu, zanechal všeho a hned ti jel na pomoc.“ (J. Šmíd, 1996, 114)

Jak již bylo na jiném místě řečeno, autor využívá zejména er-formu, tj. promluvu ve třetí osobě jednotného čísla, kterou kombinuje v dialozích s ich-formou, první osobou jednotného čísla.²⁶

7.3 Postavy

---

²⁶ Peterka, J.: Teorie literatury pro učitele, 2007 (obecně)

V rámci příběhu účinkuje velké množství přirozených postav, většinou historických (Eliška Přemyslovna, Jan z Vartmberka, Petr z Rožmberka a další). Každá z nich zastává vždy jen jednu roli a jejich jednání je většinou motivováno silnými emocemi. Pojetí postav není přímočaré, ba se naopak vyznačuje odstíněnou psychologií a zobrazováním duševních procesů. Šmíd se snaží uvádět postavy v jejich historicky věrné psychologii, na širokém výkladu dobových událostí. Jednotlivé úděly postav jsou tak determinovány reálnými společensko-historickými podmínkami konkrétní doby, v tomto případě dobou vrcholného středověku.

Šmíd pro „charakterové představení“ většiny postav nepoužívá výslovné definování jejich povahy za pomoci podstatných a přídavných jmen, ale jejich povahové rysy demonstruje na doložení jejich činnosti, řeči a konkrétnímu uvažování v určité situaci i prostředí, které jejich počínání ovlivnilo.

Za protagonistu příběhu lze jednoznačně označit postavu Jana Lucemburského, s kterým je čtenář od narození po jeho smrt, postavy další jsou vedlejší, i když se v textu vyskytují s různou intenzitou a nepravidelně, tzv. některé se objeví na začátku a poté se „vynoří“ uprostřed knihy jen v několika scénách, přesto jsou důležité pro další vývoj událostí. Podle etické funkce jsou postavy kladné a záporné ve vyrovnaném poměru.²⁷

7.4 Kompozice

Autor člení text přehledně do dvaceti pěti kapitol za pomoci relativně samostatných útvarů, tj.: prologu a epilogu. Autorův prolog se ve stručnosti zmiňuje o bitvě u Woringeru, kde lucemburská hrabata drtivě prohrála boj s vévodou Janem I. Brabantským. Tento začátek je vsutku symbolický a uvádí čtenáře do hlubší minulosti lucemburského rodu a dává tak ve stručnosti do souvislosti události, které se odehrály po této bitvě, i když s odstupem řady let. Prolog je sledem faktů o pozůstalosti zemřelého Jana.

Kompozici díla charakterizuje sukcesivnost, jelikož příběh je postupně rozvíjen na základě věcných souvislostí.²⁸ Autorův děj sleduje jednoho ústředního hrdinu, Jana Lucemburského, který se musí vypořádat s dramatickým vývojem vlastního života. Z hlediska kompozičního jde tedy o román monocentrický zhuštěné epické výstavby.

---

²⁷ viz. J. Peterka, 2007 (obecně)

²⁸ viz. tamtéž (obecně)

Volnější kompozice s sebou přináší různé dějové prodlevy či odbočky od ústřední linie příběhu.²⁹

7.5 Prostor

Jelikož Šmíd zachycuje Janovu celou životní dráhu, dějištěm příběhu je mnoho prostředí a míst, v kterém postavy jednají. Tyto místa lze najít i na mapě a jsou tedy geograficky určená, i když v současnosti existují třeba i pod jiným topografickým názvem. Hlavními lokalitami jednání postav v knize jsou domácí prostory, Janovo rodné Lucembursko a Francie. Bohatý rejstřík prostorů vychází z popisování Janových výprav, které se většinou odehrávají v exteriérech v cizích zemích (na bojištích, v táborech a podobě). S tím souvisí i popis různých dobrodružství hlavní postavy a jeho pohyb v cizím nebezpečném světě³⁰.

„Jan byl slavnostně uvítán v Praze, ale hned se zase chystal na tolikrát slibovanou křížáckou výpravu: jenomže ne do Palestiny, ale do Litvy. Do Litvy proti Prusům a proti pohanům.“ (J. Šmíd, 1996, 341)

Prostor je Šmídem popisován selektivním popisem, který se zaměřuje na sugestivní detaily a náznaky, přičemž směřuje těmito prostředky k úplnosti.

„Veliká místnost byla zařízena s neobvyklým přepychem. Řezbovaný stůl, měkké koberce pokrývaly podlahu, vykládanou vzácnými dřevy, okna zakrytá závěsy z belgických látek. Mnohoramenné lustry odrážely do všech stran mihotavé odlesky, jež poskakovaly po stěnách jako bludičky.“ (tamtéž, 64)

Subjektivní popis se u něj dále projevuje užíváním metafor, barevností a asociacemi a užíváním rozličných adjektiv.

„V květnu česká země voněla rozpuklým jarem a přicházejícím létem a jen na zvlněném pohoří mezi Čechami a Moravou bylo dosud chladněji.“ (tamtéž, 147)

„Stěny byly chladné a holé a tmavé, dívaly se na ni jako na vetřelkyni, neměla tam už co pohledávat.“ (tamtéž, 165)

---

²⁹ viz. J. Peterka, 2007 (obecně)

³⁰ viz. tamtéž (obecně)

8. DAŇKŮV A ŠMÍDOV JAN LUCEMBURSKÝ (POKUS O SROVNÁNÍ)

8.1 Král utíká z boje

Daněk, jak již jsem uvedla na jiném místě, svého Jana Lucemburského zobrazuje od chlapeckých let (14 let), kdy se jako manžel Elišky Přemyslovny stal českým králem, a opouští ho ve věku rané dospělosti (23 let). Čtenář nahlíží do králova života po dobu deseti let a je svědkem jeho proměny z naivního chlapce ve vyzrálého muže, stejně tak i svědkem Janova názorového vývoje a proměny celé jeho povahy a psychiky.

Čtenář Šmídova románu se poprvé setkává s Janem na oslavách jeho sňatku s českou princeznou Eliškou Přemyslovnou a jejich první setkání je především dialog. Jan se poté vydává do své nové země, která je pro něj nejprve cizí, poté je mu „vytouženou milenkou“ a nakonec „odvrhnutou zrádkyní“. Čechy pro něj znamenají jeho první velkou lásku, i když se později ukáže, že dosti nešťastnou. Jeho nová vlast ho dojíká a je ochoten si ji vybojovat i silou, neboť už od chlapeckých let má duši rytíře, jenž se nebojí bitevní vřavy. I přes své nadšení, energii i vlídnost jako diplomat nadále zůstává nezkušeným mladíkem. I proto se dá lehce přesvědčit k mnoha slibům a až v dospělosti si plně uvědomí, že neměl už od počátku dost síly ani prostředků je splnit, jak všichni předpokládali. Jeho ideální představy o spravedlivé vládě velkého krále, představy o „zkročení“ českého odbojného panstva, sny o sjednocení Itálie a o římském císařství, pevně drženém Lucemburky, korespondují s jeho mládím, aby byly v závěru románu pokořeny jako Janova mladistvá nerozvážnost.

Chlapec. Výraz, jenž se stane na prvních dvou stech stran charakteristický pro označení Janovy osobnosti. „Snílkovství“ - je další výraz označující Janova neuvážlivá rozhodnutí, ale také odvahu, zápal pro věc, energii, to všechno jsou dominanty Janovy osobnosti, které spojují v jeden celek krále a naivního chlapce. Čtrnáct let je věk nezkalený nízkými intrikami a prospěchářstvím, i doba „krásných“ výroků, které král nepromýšlí do důsledků, je to čas hledání spravedlnosti a spravedlivé vlády pro všechny, věkem, kdy mladý člověk není ovládán myšlenkami na vlastní prospěch. Janovu chlapeckou naivitu lze prokázat na jednom z opakujících se motivů, a to na slibu, jenž dal spíše sám sobě, totiž že již nebude oběšenců v Čechách, avšak již za nedlouho pochopí, že tento slib je z pozice krále nesplnitelný.

„Jenže si také přísahal, že nebude oběšenců v Čechách, že on, Jan, tomu zabráni-a budou. Ani král nemůže všechno.“ (O. Daněk, 2002, 68)

Jeho někdejší nechuť popravovat, byť i lůzu, vychází ze snů o dobrém a milosrdném králi, jenž bude silný i bez vynucovacích prostředků. Tyto vize však postupně ustupují každodenní realitě v zemi a Jan je determinován společností, ve které žije a k níž se hlásí.

Daněk klade důraz především na několik událostí, jež měly vliv na proměnu Janovy psychiky a změnily některá přesvědčení a nazírání v nedosažitelné ideály, takže z veselého, bezelstného krále učinily skeptického panovníka, bez důvěry v sebe sama. Pomyslnými zvraty jsou tedy: Eliščina lež, která způsobila uvěznění pana Jindřicha z Lipé a vyvolala odboj panstva; nemožnost dostat svému přesvědčení a pod tlakem politické opozice odvolat svá rozhodnutí; zavrnutí snu o Eliščině lásce; konečná ztráta idejí o velikém králi.

Bez víry, bez opravdových přátel a oddané manželky se začne Jan cítit opravdu sám mezi bezpáteřními šlechtici. Z náruče své milované Prahy, jež chtěl pozvednout na dřívější mezinárodní výsluní, odchází do ciziny věnovat se soubojům, bitvám (kde se cítí štasten), milostným dobrodružstvím a chce zapomenout na prodejné pány a své „ztroskotání“. Ne, už se tolik nesměje. Svě dřívější přesvědčení o vládě předurčené vyšší mocí jako poslání svého života začne vnímat jako omyl. Jako král si nevěří a neustále připomíná, že ztratil svou královskou čest, svou velikost, své království. Odvrhl zbytky někdejší královské důstojnosti a toulá se po krčmách té nejhorší pověsti, opíjí se a opilecky křičí: Já, jsem král. Ano, dříve věřil. Dnes už nevěří vůbec nikomu.

„Jsou to krysy, ohlodávající kost, a přišla chvíle, kdy se krysám nelze bránit, je jich příliš mnoho; právo je k ničemu, stojí-li proti němu moře krys, ty nepřemýšlejí, co je právo, chtějí jen žrát a žrát.“ (tamtéž, 348)

Několik zásadních věcí se u něj však nezměnilo, stále opovrhuje zbabělci, zrádci a nechce se stát jedním z nich. Svou rytířskou čest nedává všanc ani za cenu výhodnější dohody.

Jak sám říká: *„Jsem možná špatný král, ale nejsem zrádce.“ (tamtéž, 354)*

Stále si cení rovného boje a chce vědět, než udeří, kdo je jeho soupeř. Peníze začne ze svých poddaných sice vymáhat i metodami, kterými dříve opovrhoval (mučení, vydírání a další), ale stále pro něj znamenají jen prostředek k dosažení pocitu slávy a naplnění cti.

Důležitým faktorem změny jeho chování bylo, jak již bylo řečeno, jeho soužití s přemyslovskou chotí – Eliškou. Vztah královských manželů projde důležitým vývojem. Nejprve je pro něj Eliška milovanou a přátelskou tváří mezi cizími zamračenými lidmi, jenž ho ujišťuje o jeho budoucím věhlasu a slávě v návaznosti na její přemyslovské

předky. Často od ní slýchává o statečných činech a téměř bezchybné vládě jejího děda a otce, kterým se chce vyrovnat a chová k nim úctu a obdiv. Miluje ji pro její impulzivnost, zanícení, oddanost a důvěru, kterou do něj vkládá. S ní se necítí sám. Zprvu sdílí i její nenávist k Jindřichu z Lipé a vidí v něm zrádce, symbol drzosti a výsměchu. Jenže právě tato nenávist je nakonec nadobro rozdělí. Eliščina zloba vůči Jindřichovi z Lipé má hluboké kořeny a zosobňuje pro ni něco d'ábelského. Možná i proto začne uvažovat až příliš horlivě a v podstatě připustí, aby byl Jindřich z Lipé na základě lži uvězněn. Od tohoto momentu vztah královského páru pomalu spěje do stádia krize, aby se nakonec úplně rozpadl. Čeští šlechtici si vynutí Jindřichovo propuštění a Eliščina malá „lež“ vyjde najevo. Jan je veškerým děním velmi zklamán a začne pochybovat sám o sobě a o tom, že český král znamená nekonečně mnoho. Neztotožňuje se již se slovy Eliščinými, přemítá o jejím chování a rád popřeje sluchu nařčení, že se za jeho zády královna spolčila s nespokojenými měšťany a společně usilují o jeho svržení. Prožře z okouzlení zkreslenými legendami o jejím otci a nechce už být „figurkou“, s jejíž pomocí si Eliška plní své sny. Nastává oboustranné odcizení, jež trvá až do Eliščiny smrti. Jan sice nemá její ohnivou povahu a nesdílí její nekompromisnost, ale vlivem těchto osobních deziluzí začne být tvrdošíjný, hrubší a nemilosrdnější. Chce zlomit tu přemyslovskou pýchu, ponížit jí. Po zjištění Eliščiných lží přestávají být spojeni silnými pouty jako vládci i jako milující se manželé. Mění se i vztah k panu Jindřichu z Lipé, s nímž ho po jeho propuštění z vězení začne pojít jakési pouto přátelství a Jan se dokonce začne občas ztotožňovat s jeho názory. Změní se i Janův vztah k Praze, už není jeho domovem, který nechtěl srazit na kolena, všemi zdejšími měšťany začne opovrhovat a využívat je jen na přístup k penězům. Ke konci příběhu začne cítit, že nikdy neměl možnost být sám sebou, že byl vždy hlídán nějakou druhou osobou. Nyní chce konečně vládnout sám za sebe.

Je si již vědom, že člověk nevítězí vždycky, ale rozhodnost je důležitým nástrojem, a to nejen ve válečných střetnutích. Myslí na to, že nenaplnil své dětské sny o silném králi, jenž si svůj titul zaslouží, že je spíše rytířem než skutečným králem, který naplní své poslání od Boha. Přestože zosobňuje myšlenku, že král neutíká z bitevního pole, už jinak si stojí na poli politickém, kde se v případě českých zemí naplňuje spíše opak: Král utíká z boje.

„Až na vršku nad dubinou se ohlédne, tady tu zem spatřil poprvé; dubina zestárla o deset let a zmohutněla, ale je to též pohled a Jan jej na chvílku vidí čtrnáctiletýma očima, jenom na letmý okamžik, teď je mu přece třiaadvacet, tře si oči pěstí v rukavici, ale není to slza, to jenom počíná oční zákal, jímž jednou po letech oslepne docela.“

A pak ta ruka v rukavici trhne uzdou a malý jízdní hlouček se bude pomalu ztrácet v hustém kožichu hraničních lesů.“ (O. Daněk, 2002, 409)

8.2 Ve znamení Lva

Čtenář Šmídova románu *Ve znamení Lva* prožije s hlavním hrdinou – modrookým a pohledným Janem Lucemburským - celý jeho život. Je svědkem jeho narození v Lucembursku, vlády v Čechách, „divákem“ mnoha bitev, královým „společníkem“ při toukách Evropou, nahlíží do jeho geniálních diplomatických tahů, sleduje ho i jako slepého vladaře a bojovníka. Nakonec se s ním loučí jako jeho „spolubojovník“ v bitvě u vesnice Crézy, kde Jan našel smrt.

Autor hlavní postavu nechává procházet složitými životními krizemi, válkami, bitvami, politickými souboji, rodinnými zlámáními, ale i příznivými okamžiky v životě, z nichž připomeňme narození dětí či nalezení lásky. I v tomto případě se Šmíd opírá o doložená fakta. Každý z těchto okamžiků má ve svém důsledku vliv na Janovu psychiku, která se v průběhu děje vyvíjí, není striktně určená již od začátku. Proto je Šmídův Jan Lucemburský postava plastická. Přestože je rozvoj jeho osobnosti ovlivněn i fyziologickými změnami, hlavní podíl na postupných proměnách jeho názorů, životních postojů a duševna má společnost českých feudálů a měšťanů, kteří ho v těžké chvíli „opustí“, odhalení úskoků vlastní ženy, ale i rodinný život s druhou ženou Beatricí, který mu konečně přináší zklidnění, nakonec pak dědičná oční vada kvůli které přijde o zrak. Jan Lucemburský však nikdy není zlomený člověk, neboť sebedůvěrou dokáže překonat všechny překážky kralování i nečekaný krach svých plánů.

Jan je už od raného věku vychováván v duchu rytířských tradic a dovedností spojovaných s osobností čestného rytíře, který nikdy neprchá z boje. Vzor nachází v rodinném kruhu Lucemburků, v osobě svého strýce Walrama, kterého vedle otce velmi obdivuje. Když jako čtrnáctiletý odchází z laskavého rodinného prostředí a od skvostného dvora ve Francii do Čech, cítí mladistvé vzrušení z neznámých končin, kam směřuje jeho cesta, ale zanedlouho i samotu a odloučení. V Čechách se uvede jako dychtivý, energický a poněkud nezkušený rytíř, pro kterého jsou příznačné odvaha a udatnost. Šmíd mu často vkládá do úst otázky, které by sice spíše náležely filozofu či básníkovi než válečníkovi, avšak ukazuje na nich Janovu inteligenci, mladistvou zvědavost, ale i naivitu, která však v pozdějším věku už u něho nenajde místo.

- *Z čeho se, Petře, skládá kralování?*
- *Z moudrosti a statečnosti, Milosti.*

- *Z ničeho jiného?*
- *Jistě z plné pokladny.*
- *A tu máme?*
- *Ne tu nemáme. A dá nám ještě hodně práce, než ji naplníme alespoň z poloviny.*
(J. Šmíd, 1996, 139)

Jan, který uznává pouze čestný boj muže proti muži, se jen těžko přivyká užívat násilí a smrt jako nástrojům pořádku a získávání respektu mezi obyvateli českého království, kteří se vzeprou jeho nařízením. Naivní, zvědavý chlapec, který se musí naučit rozlišovat přátele od nepřátel, kterému se musí všípít, jak svou zemi milovat. V osmnácti letech se pomalu učí jak být králem. I když z něj život udělá nelítostného a tvrdého bojovníka, mučení vnímá s odporem až do konce života, neboť se neslučuje s jeho představami o rytířské cti.

Jeho prvním velkým rádcem je Petr z Aspeltu, který ho naučí pohybovat se ve světě diplomacie. Ten také rozpozná Janovy přednosti: bystrost a dobrý úsudek a domnívá se, že bude dobrým králem své nové země. Možná že by jím skutečně stal, ale vlivem vnějších okolností nikdy nenajde ke své nové zemi cestu a za svůj domov bude vždy považovat rodné Lucembursko.

Jan, který po vyhnání „Korutance“ z Čech poprvé vjíždí do Prahy, je mladým králem plným ideálů a představ o veliké vládě a o oddaném lidu, jenž ho bude vždy milovat a ctít. Iluze o obnově dřívější velikosti království začne v Janovi vzbuzovat jeho o pár let starší a zkušenější přemyslovská choť Eliška. Janovi v této době ještě chybí zkušenosti a cit pro diplomacii, takže následné sváry neumí účinně řešit a povzbuzován Eliškou chce náhlý odpor měšťanů a šlechticů proti své osobě zlomit silou.

„Jak bývalo ve válce zvykem, pustošil cestou všechno jeho zboží a vybíjel obyvatelstvo. Vybíjel své poddané, na kterých spočíval rozkvět království“. (tamtéž, 217)

Tvrdošíjností a užitím zbraní však situaci v zemi ještě zhorší, takže se dříve znesváření čeští páni semknou a vyhledají proti němu pomoc v cizině, u jeho v té době největších nepřátel – Habsburků. Od této chvíle se Jan zatvrdí a začne všechny šlechtice a měšťany v Čechách považovat za proradné zrádce. Jejich jednání totiž uráží jeho rytířskou čest. Začne je chápat jako urozenou „spodinu“, které jde o peníze a výhody. Jediný, komu stále věří, je Eliška, o které si v té době ještě myslí, že je jedinou ženou jeho života. Za nedlouho poté však vzniká podezření, že ho chtěla svrhnout a dostat se k moci jako regentka království za jejich nezletilého syna. To znamená začátek odcizení a posléze definitivní konec vztahů královského páru. Opravdové přátele v království nyní nemá téměř žádné. Vlivem těchto událostí se změní jeho vztah k Čechám. Začnou se mu protivit, cítí k nim odpor, nechce zde být králem, několikrát vysloví touhu toulat se raději po

Evropě jako námezní rytíř. Události se odrazí i v jeho povaze, postupně se více méně spoléhá jen na sebe. Hamižnosti a touhy po moci českých šlechticů a měšťanů začne zneužívat k vybírání peněz, jež potřebuje na své bitvy, souboje, pro vlastní potěšení, ale i na mezinárodní politiku. Nechá Čechy Čechami a zdržuje se převážně za jejich hranicemi. Znamená to, že zcela změní názory na své povinnosti v zemi. Přestane hýřit nadšením a touhou vládnout sám a začne razit tvrzení: „*Kralují si v zemi, tak at' platí.*“ (J. Šmíd, 1996, 237)

Šmíd tedy Jana do jisté míry představuje sice jako cizince, ale jen jako reakci na chování obyvatel české země. Zdůrazňuje, že Jan sice Čechy nebral jako domov, avšak vždy je chránil před napadením nepřátelských cizinců a postupně je začleňoval do evropského kontextu. Nikdy k nim již však nenašel cestu.

Po uvedených událostech v království se Jan zcela soustředí na dění v cizině. Zúčastní se mnoha evropských bojů i turnajů a začne pronikat do evropské politiky. Nejvíce času tráví v rodném Lucembursku, k němuž je připoután vzpomínkami a láskou. Mezi pětadvaceti až třiceti lety dosahuje vrcholu popularity. Po Evropě je znám svými rytířskými schopnostmi, břitkým humorem i mečem. Například v Itálii platí za nejstatečnějšího rytíře. Je chytrý a výborně se orientuje v politice. Jan je prostě kosmopolita. S Eliškou si jsou už cizí a hlásí se k sobě jen ve společnosti. Zato jiné ženy se mu stávají studijním materiálem rozkoše. Příjemnou zábavou mu je pití. Jan je v této době okouzující člověk. Svým vzhledem, chováním, ušlechtilostí, smyslem pro čest a zdvořilostí získává přízeň mužů i žen. Už se bezhlavě do všeho nežene, ale uvědomuje si, že člověk musí v některých chvílích kapitulovat, aby mohl zvítězit. Peníze, které potřebuje na své výboje a turnaje, vymáhá z Čech tvrdě, avšak na první místo vždy staví čest. Zradu nezná, lpí na svých zásadách.

Další důležitý posun v jeho myšlení, představuje seznámení s Beatricí, která se stane jeho druhou ženou. Ne, však tak jako Eliška z politických důvodů, ale z lásky. Nový rodinný život mu přináší do života zklidnění, své jediné lásce je naprosto oddán, takže ho jiné ženy přestanou zajímat. I výchova jeho pozdějších dětí se odehrává podle jiného scénáře než těch s Eliškou. Věnuje se jim daleko více, tráví s nimi hodně času, každý jejich úspěch vítá s nadšením.

Strach, který poprvé ovládne jeho tělo, nesouvisí s žádnou bitvou, ale s jeho vrozenou genetickou zrakovou vadou. Jan ve čtyřiceti letech oslepne a z dřívější záliby ve světle a barvách zbudou jen vzpomínky. Nemoc přece jen vnese do jeho šťastného světa smutek, z toho že neuvidí vyrůstat své děti, že se nemůže stát římským císařem. Přesto že se naučí

– aniž by chtěl rychle - vnímat vzdálenosti, slyšet závany vzduchu, orientovat se podle vůně, už to však není ten rychlý a obávaný rytíř. Svou statečnost snad právě nejvíce prokazuje právě tím, že i přes svůj handicap se aktivně účastní aktivně válečných střetnutí, kde může bojovat s nepřáteli veden intuicí.

Janův život vyhasne v bitvě u Kresčaku, kde projeví opět čest, odvahu a své veliké srdce. Je to až dokonce života rytíř, jenž zemřel vyrovnán se světem, s pocitem, že zabezpečil všechny své potomky, s láskou ke své ženě.

Krásný. Zdvořilý. Bláznivý. Lehkomyslný. Statečný. Tak jako každý lucemburský hrabě.

ZÁVĚR

Moje bakalářská práce se zabývá odlišnou koncepcí osobnosti Jana Lucemburského ve dvou románech, *Král utíká z boje* od Oldřicha Daňka, a *Ve znamení Lva* od Jana Šmída.

Na první pohled se může zdát, že jedinou větší diferencí je časové hledisko, tedy rozsah práce – přesněji úsek života hlavního hrdiny, který autoři v románech zachycují, avšak jejich odlišnost spočívá v mnohem zásadnějších rozdílech. Z jakých východisek romány vycházejí, na jakých cílech jsou vystavěny? Jakou metodu autoři používají při práci s historickými fakty? Jakou problematiku v těchto románech skutečně řeší? Který z nich vidí Jana Lucemburského jako cizince? Který jako rytíře či diplomata? To vše jsou otázky, na které lze v této práci nalézt odpovědi.

Obě tyto prózy jsou řazeny k románům historickým, avšak každá z nich náleží k jinému typu. Daňkův román *Král utíká z boje* sleduje osudy několika hlavních postav, na nichž realizuje ústřední konflikt – společenské sváry a politický zápas Jana Lucemburského s českým panstvem a pražskými patricii. Daněk vychází z uměleckého zobrazení fikce, což znamená, že historická fakta jsou upravována, v Daňkově případě tak, aby manifestovala svízele soudobého člověka. Faktografická stránka tedy silně podléhá vlivu estetické funkce a historické události románu jsou sporadickou směsí holých faktů a fiktivních událostí i osob. Daněk si však ústřední konflikt nezvolil proto, aby vyložil život historické postavy, ale proto, aby vyjádřil svůj postoj k aktuální problematice své doby a doložil, že lidské jednání je motivováno podobnými stimuly v minulosti i přítomnosti. *Král utíká z boje* je tedy projekčním typem historického románu. Šmídův záměr je opačný. Jeho příběh operuje jen s jedním hrdinou, kterého se snaží zobrazit od chlapeckých let až po jeho smrt, takže se v něm spojuje snaha o co možná největší zachování historických faktů s románovou technikou kompozice a narace. Historický materiál tvoří základ děje, dominantní jsou doložené historické události a psychologicky věrné postavy, jejichž charakter je odvozován ze sociálního, historického a politického základu doby. Dostupná fakta jsou deformována jen v případě méně podstatných detailů, do té míry, aby autor románem zobrazil skutečné společenské poměry a jevy vrcholného středověku. Východiskem pro něj není umělecká fikce, kterou využívá jen k převádění strohých historiografických údajů do podoby beletrizovaného pásma, ale důraz na detailní poznání doby bez dokumentární přesnosti nepodstatných jednotlivostí a faktů, spojování činů hlavní postavy s charakterem doby a konečně dotváření děje za pomoci méně

doložitelného materiálu u méně důležitých událostí. Na základě těchto hledisek román *Ve znamení Lva* řadím k románovému typu syntetickému.

Odlišnost Šmídova a Daňkova románu nacházím zejména v problematice, které se v nich autoři věnují. Šmíd se orientuje na postavení, činy, rozhodnutí, přínos a charakter Jana Lucemburského, skutečné historické postavy z první poloviny čtrnáctého století. Jeho úmyslem podle mne bylo vytvořit za pomoci románové techniky biografii reálné historické osobnosti, přičemž se opírá o objektivní linii a skutečná fakta, aby dementoval do té doby převládající jednostranný názor, že Jan nepřinesl českým zemím takřka nic dobrého a vyvrátit české označení král cizinec. Daněk se nesnaží proniknout k podstatě a významu čtrnáctého století pro české země, naopak se svou historickou prózou snaží atakovat čtenářovu morální odpovědnost, dovést ho k polemizování o současném stavu věcí. Minulost využívá jako zrcadlo pro soudobé morální a ideové problémy, takže politické a společensko-ekonomické vztahy minulosti nemají v jeho románu *Král utíká z boje* místo, a to oprávněně, neboť by v tomto případě jejich uvedení nemělo význam.

Posoudit, jakým způsobem Šmíd a Daněk chápou osobnost českého krále Jana Lucemburského na základě jejich románů *Král utíká z boje* a *Ve znamení Lva*, nebylo jednoduchým úkolem. Z postupných analýz románů i získáním informací o životě autorů jsem došla k závěru, že Oldřich Daněk přisuzuje svému „chráněnci“ přívlastek král cizinec, jež neodvozuje pouze z jeho povahy a chování, ale ze společenských okolností a vývoje. Jeho Jan je ke svému chování jednání dohnán politickou reprezentací v zemi a „zborcením“ vlastních ideálů. Jan Šmíd chápe Jana Lucemburského jako evropského diplomata a muže proslulého rytířskými ctnostmi, jež ani v důsledku tragického vývoje v Čechách neztratil nic ze své dřívější jiskry a schopností, avšak pouze je využil na poli mezinárodním.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

DANĚK, Oldřich. *Král utíká z boje : Historický román o českém králi Jan Lucemburském*. 3.vyd. Praha : Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-559-3.

ŠMÍD, Jan. *Ve znamení Lva*. 2.vyd. Praha : Baronet, 1996. ISBN 80-85890-95-X.

BAUER, Jan. *Záhady českých dějin*. 1.vyd. Brno : Moba, 2002. ISBN 80-243-0741-3.

BLAHYNKA, Milan, et al. *Čeští spisovatelé 20. století*. 1.vyd. Praha : Československý spisovatel, 1985.

BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*. 1.vyd. Praha a Litomyšl : Paseka, 2003. ISBN 80-7185-501-4.

ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české I*. 6.vyd. Praha a Litomyšl : Paseka, 1999. ISBN 80-7185-256-2.

DOKOUPIL, Blahoslav. *Čas člověka, čas dějin : Poznámky k vývoji české historické prózy 1966-1968*. 1.vyd. Praha : Československý spisovatel, 1988.

DOKOUPIL, Blahoslav. *Český historický román 1945-1965*. 1.vyd. Praha : Československý spisovatel, 1987.

FROISSART, Jean. *Kronika stoleté války*. 1.vyd. Praha : Mladá fronta, 1977.

JANOUSEK, Pavel, et al. *Dějiny české literatury 1945-1989*. 1.vyd. Praha : Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.

KUBÁLEK, Dušan, et al. *Kronika lidstva*. 1.vyd. Bratislava : Fortuna Print, 1992. 1263 s. ISBN 80-7153-039-5.

LEHÁR, Jan, et al. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 1.vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-308-8.

MENCLOVÁ, Věra, et al. *Slovník českých spisovatelů*. 1.vyd. Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-007-1.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1.vyd. Praha a Litomyšl : Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3.vyd. Úvaly : Mercury Music a Entertainment, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

TONDL, Ladislav. *Hodnocení a hodnoty : Metodologické rozměry hodnocení*. 1.vyd. Praha : Filosofia, 1999. ISBN 80-7007-131-1.

VELEHRADSKÝ, Antonín. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha : Svoboda, 1978.

DEMČÁK, Marek. www.vyplnto.cz [online]. 2008 [cit. 2010-04-12]. Velikáni našich dějin. Dostupné z WWW: <<http://www.vyplnto.cz/database-dotazniku/velikani-nasich-dejin-jan-lucembursky/>>.

[Http://cs.wikipedia.org](http://cs.wikipedia.org) [online]. 2001 [cit. 2010-04-12]. Jan Lucemburský. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Lucembursk%C3%BD>.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývala životem českého krále Jana Lucemburského, kterého zkoumala v odlišném pojetí dvou beletristů Oldřicha Daňka a Jana Šmída. Záměrem práce bylo pro lepší orientaci v analyzovaných historických románech představit život Jana Lucemburského, zjistit, kým pro tyto romanopisce tento král byl, zda králem cizincem, králem diplomatem či posledním rytířem-korunou rytířstva.

V první části byl rozebírán historický román, byla zde vymezena hlediska určující historickou prózu. Další kapitola byla členěna do tří podkapitol a věnovala se životu Jana Lucemburského a dalším událostem souvisejícím s jeho životem, tzv. historickému kontextu doby. Třetí kapitola nazvaná Hodnocení a hodnoty, charakterizovala obecně hodnocení, seznamovala s modely hodnocení a konkrétním hodnocení literatury, nakonec popisovala aktuální hodnocení Jana Lucemburského. Do této práce byly včleněny dvě kapitoly zabývající se životem a tvorbou autorů analyzovaných románů. Za hlavní kapitoly lze považovat dvě - pojmenované po rozebíraných dílech – Král utíká z boje a Ve znamení Lva, které byly orientované na poetiku románů. Celá práce směřovala k závěrečné komparaci, kde byl kladen důraz na osobnost hlavního hrdiny tak, aby na jejím základě bylo možno odpovědět na otázky, které byly stanoveny v úvodu práce. Závěr se pokusil o shrnutí celé práce.

Resumé

This bachelor thesis dealt with the life of King Jan Lucemburský, who was examined in different visions of two authors Oldřich Daněk and Jan Šmíd. The aim of this work was to improve the orientation in the analyzed historical novels by introduction of Jan Lucemburský, to find out, who the king, for these authors was, whether a king the stranger, king the diplomat or the last knight, the chivalry-crown.

In the first part was analyzed a historical novel, and were set out the terms establishing historical prose. Another chapter has been divided in three sections devoted to a life of Jan Lucemburský and other related incidents of his life, called the historical context of the period. The third chapter, entitled Evaluation and values, characterized the assessment generally, familiarized with specific models of assessment and evaluation of literature, then describe the current rating of Jan Lucemburský. In this work were included two chapters dealing with the life and work of the authors of analyzed novels. The main chapters may be two - named after analysed pieces - King flees from battle, and In the sign of Lion, which were focused on the poetics of novels. The entire work headed toward a final comparison, where the emphasis is on the personality of the main character so that it could be the answer to the questions, which were established in the introduction of thesis. The finish tried to summarize the whole work.

Klíčové slova:

autorský typ

hodnocení

historická konkrétnost

historický román

kompozice

motivace

námět

postavy

prostředí

příběh

tvůrčí etapa

PŘÍLOHY

Příloha A – Odpovědi na dotazník.....I.

Příloha B – Fotografie busty Jana Lucemburského z katedrály sv. Víta.....IX.

Příloha A – Odpovědi na dotazník

Otázka 1. : Co Vám říká jméno – Jan Lucemburský:

A. Z první skupiny: 3 respondenti - český král, další 4 respondenti - český král, otec Karla IV., 2 respondenti – panovník českých zemí, 2 respondenti – otec Karla IV.

Další odpovědi respondentů z první skupiny se shodují jen částečně, proto jsem se je rozhodla vypsát, jsou to:

1. „Český král z dynastie Lucemburků, velký válečník, zvaný slepý či cizinec, který "vytuneloval" české království, na druhou stranu jsme byli vidět. Korunován 1311, padl u Kresčaku. Jeho první manželkou byla E. Přemyslovna.“
2. „Desátý český král, manžel Elišky Přemyslovny, nastoupil na český trůn po vymření Přemyslovců (po meči), úspěšný v zahraniční politice, ale s českou šlechtou měl značné neshody, účastní se bitvy u Kresčaku na „francouzské straně.“
3. „Byl to známý kníže, vládnoucí Čechám, král cizinec“
4. „Český král, otec Karla IV., padl v bitvě u Kresčaku, kam šel bojovat jako slepý, nová dynastie na našem trůně.“
5. „Český král z rodu Lucemburků, vášnivý lovec“
6. „Český král, který hodně válčil v cizině, otec Karla IV.“
7. „Český král, který si vzal Elišku Přemyslovnu“
8. „Český král, nemiloval České země tolik, jako jeho syn Václav - Karel, později dosazen na český trůn jako Karel IV., byl to dobrý diplomat, ale lidé se ho báli a česká šlechta pro něj byla nezkrotná“
9. „Český král, otec Karla IV, výborný vojevůdce a politik.“
10. „válečník“
11. „Český král, otec Karla IV., bojovník, nakonec slepý, české země ho příliš "nezajímaly“, velký diplomat.“
12. „Český král, otec Karla IV., manžel Elišky Přemyslovny.“
13. „Český král, otec Karla IV., manžel Elišky Přemyslovny, padl v bitvě u Kresčaku 1346, už jako slepý, výrok: „Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal“, v Čechách se moc nezdržoval, jezdil sem spíše pro peníze, jeho absence vyhovovala knížatům.“
14. Český král, otec Karla IV., velmi dobrý diplomat, manželka Eliška Přemyslovna. V českých zemích se jako král ovšem moc nezdržoval.“

15. Český král, otec Karla IV., zahynul v bitvě u Kresčaku 1346.“
16. Český král, otec Karla IV., jeho manželkou byla Eliška Přemyslovna. Žil a vládl ve 14. století, v Čechách příliš nepobýval, nezajímal se o ně, a tak se mu přezdívalo král cizinec. Svému synovi nejprve předal vládu na Moravě, a když se mladý Karel osvědčil, tak mu svěřil i další území.“
17. „Významný český panovník“
18. „Český král, první z rodu Lucemburků, otec Karla IV.“
19. „Český král, přezdíván "Král cizinec".“
20. „Český panovník“
21. „Český panovník - cizinec, otec Karla IV., válečník – diplomat“
22. „Hrabě a český král, získal území dnešního Slezska, usiloval o lepší mezinárodní vztahy a byl to otec Karla IV.“
23. „Jan Lucemburský, byl prvním Lucemburkem na českém trůnu. Za ženu si vzal Elišku Přemyslovnu (Přemyslovci vymřeli po meči). Měli syna Karla IV. J. Lucemburský zemřel v bitvě u Kresčaku, kde přišel o zrak.“
24. „Vládce za dob Lucemburků král český, otec Karla IV.“
25. „jnojo“
26. „Manžel Elišky Přemyslovny, který se stal českým králem a římským císařem.“

B. Z druhé skupiny: 2 respondenti – otec Karla IV., 2 respondenti - český král, 2 respondenti - český král, otec Karla IV.

Ostatní odpovědi se shodují jen zčásti, proto je uvádím samostatně:

1. Náš král, který byl z ciziny a pořád byl někde pryč, takže de facto vládla šlechta
2. Nevím, asi nějaký král.
3. Osoba z českých dějin, panovník.
4. Panovník Lucemburské větve, otec Karla IV.

C. Ve třetí skupině byl Jan Lucemburský mnohdy označován za krále cizince, odpovědi jsem se rozhodla vypsát, jelikož se shodují jen částečně:

1. Otec Karla IV., mimo jiné český král, udatný bojovník.
2. První český král z dynastie Lucemburků, otec Karla IV., král cizinec.
3. Rytíř, bojovník, otec Karla IV., král cizinec otec Karla IV., bitva u Kresčaku.
4. Otec Karla IV., žijící ve 13. - 14. st., český panovník.
5. Panovník, který začal vládnout po vymření Přemyslovců, manžel Elišky Přemyslovny (Lucemburské), otec Karla VI.
6. Otec Karla IV, zemřel u Kresčaku 1346. Byl si blízko s francouzským králem. Zapojil Karla do politiky v raném věku, čímž dle mého názoru z něho z velké

části udělal, kým později Karel byl. To samé Karel bohužel se svými dětmi neudělal.

7. Král cizinec, otec "Otce vlasti".
8. Český král, přezdívan „ Král cizinec“, zakladatel významných Lucemburků na našem trůně.
9. Český král, otec Karla IV. král cizinec - pobýval jinde, ne v Českých zemích král diplomat - úspěch v zahraniční politice, připojení území.
10. První Lucemburk na českém trůně, manžel Elišky Přemyslovny. Chytrý, ctižádostivý panovník. Zbrklý. Nepřilnul k Čechům a Čechům, nikdy se nenaučil česky. Nebýt jeho, nebyl by Karel IV. a kdo ví, kde bychom jako země byli.... Dalo by se toho říct docela hodně.

D. Poslední skupina odpovídala takto:

1. Panovník, král
2. Udatný a chrabrý český panovník
3. král český, otec Karla IV.
4. Král diplomat a cizinec, otec Karla IV., manžel Elišky Přemyslovny
5. manžel Elišky Přemyslovny, otec Karla IV.
6. Otec Karla IV., král cizinec
7. otec Karla IV. a český král
8. otec Karla IV., bitva u Kresčaku
9. Panovník, král

Otázka 2. : **Dokážete si vybavit alespoň jeden jeho čin, nebo výrok:**

A. Z první skupiny respondentů se zcela shodovali 3, a to s odpovědí: Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal a další 2 s odpovědí: Bojoval v bitvě u Kresčaku. Zbytek opět rozepisují, jelikož se odpovědi neshodovaly úplně:

1. Oženil se s Eliškou Přemyslovnou, čímž se prosadila lucemburská dynastie na český trůn, účastnil se jako slepý bitvy u Kresčaku, kde zemřel.
2. "Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal." bitva u Kresčaku 1346
3. 1346 bitva u Kresčaku
4. bitva u Kresčaku
5. Bitva u Kresčaku, ve které zahynul.
6. Boj po boku francouzských vojsk u Kresčaku (byl slepý a prakticky spáchal sebevraždu...).
7. Český král z boje neutíká.

8. Český král z boje neuteče (když byl slepý).
9. Jezdil k nám jen občas.
10. Jojo, asi bitva u Kresčaku a toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal. Ale moc Čech nebyl a s největší pravděpodobností to neřekl, protože Čechy neměl moc rád.
11. Království za koně?
12. Lomikare, Lomikare....Ne, nedokážu, přiznávám se.
13. manželka Eliška a syn Karel IV, bitva u Kresčaku
14. Momentálně nevím.
15. Padl v bitvě u Kresčaku.
16. Praha-Paříž za 6 dní.
17. Prý řekl, toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal a nechal se velmi rytířským způsobem zabít v bitvě u Kresčaku.
18. Převzal vládu po Habsburcích?
19. Připojení nějakých území k Českým zemím výrok:"Toho Bohdá nebude, aby český král z boje utíkal!"
20. Rozšíření území.
21. To by bylo, aby český král z boje utíkal. Zemřel v bitvě u Kresčaku.
22. Toho bohdá nebude, bitva u Kresčaku
23. Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal- ale svého syna Karla dal z bitvy odvézt, věděl, že padne a chtěl padnout v boji. Nevím, jak dalece je ten výrok pravdivý, myslím, že si na tom, že je český král nijak nezakládal. Čin- dal své děti na výchovu do světa.
24. Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal. Čechy pro něj byly jako pokladna, takže přijel, vzal peníze a odjel. Po jeho vládě byla Česká země plná lapků a zastavených hradů, ale zase dobyl hromadu území.
25. Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal. Vydal inaugurační diplom.
26. U nás v Česku vlastně ani ne.
27. účast v bitvách po celé Evropě
28. umírá v bitvě u Kresčaku, nevím....
29. Už jako slepý se zúčastnil bitvy u Kresčaku, kde vyjel do boje a následně padl.
30. válečník - bitva na Moravském poli
31. Zplodil Karla IV.
32. Získal pro svého syna Karla IV. císařskou korunu, Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal

33. Zemřel během Stoleté války v bitvě u Kresčaku roku 1346, když pomáhal Francouzům.
34. Zasloužil se o spoustu věcí, které Karel jen dokončil, třeba základy pro založení Univerzity
35. Zasadil se o početí Karla IV., což považuji za jeho nejlepší čin.
- B. V druhé skupině se shodovali 3 respondenti na odpovědi: bitva u Kresčaku "toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal", další 3 respondenti uváděli: Bojoval v bitvě u Kresčaku. Ostatní definovali své odpovědi takto:
1. Viděl jsem žábu bouchat do stěny, koně zvracet v barvách francouzské trikolory, ale takový národ jsem ještě neviděl.
  2. Vyhrál nějakou bitvu, poslal Karla IV. do vyhnanství (ještě coby Václava).
  3. Za jeho vlády povýšeno pražské biskupství na arcibiskupství.
  4. Zahynul v bitvě u Kresčaku.
- C. Ve třetí skupině se shodovalo 5 respondentů na slavném výroku: Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal, 2 respondenti nebyli schopni uvést jediný jeho čin, ostatní uváděli, že bojoval v bitvě u Kresčaku (3 respondenti)
- D. Poslední skupina v 8 případech neuvedla ani jeden jeho čin či výrok, 2 respondenti uvedli, že přivedl na svět Karla IV.

Otázka č. 3: Které hodnocení jeho osoby je Vám blízké?

Tato otázka byla zpracována do grafu pro větší názornost pomocí webové stránky vyplnto.cz. Tento graf však nezohledňuje jednotlivé skupiny respondentů, ale je vypracován globálně.

Pro větší přesnost jsem se na tuto otázku ptala respondentů i ústní formou podle jednotlivých skupin, touto metodou mi vyšly tyto odpovědi:

A. Král cizinec:	25 respondentů
Král rytíř:	10 respondentů
Král diplomat:	5 respondentů
B. Král cizinec:	5 respondentů
Král rytíř:	4 respondenti
Král diplomat:	1 respondent
C. Král cizinec:	7 respondentů
Král rytíř:	3 respondenti
Král diplomat:	0 respondentů
D. Král cizinec:	8 respondentů
Král rytíř:	1 respondent
Král diplomat:	0 respondentů

Otázka č. 4 : Uveďte důvody pro Vámi zvolenou odpověď u otázky tři.

Tato doplňující otázka byla respondentům opět položena pomocí webové stránky vyplnto.cz a vztahovala se k předešlému grafu, takže nezohledňovala vybrané skupiny, ale byla pokládána napříč všemi těmito skupinami. Jelikož nebyla otázka povinná, někteří respondenti své důvody neuvedli. Odpovědi těch, kteří otázku zodpověděli, byly následující:

Král cizinec

1. Spíš byl v Lucemburku, nedařilo se mu vyjít s naší šlechtou.
2. byl tak nazývan, protože nemel prilis vrelý vztah k českým zemím
3. Byl známý tím, že většinu času trávil mimo území našeho státu a nebyl u místních příliš oblíben.
4. často byl mimo vlast, hodně cestoval, proto se mu říkalo král cizinec
5. české země ho moc nezajímaly, já se o středověké české dějiny zajímám hlavně ve vztahu k české kultuře, proto považuji tuto charakteristiku pro mně za nejzajímavější
6. král cizinec - pobýval jinde, ne v Českých zemích král diplomat - úspěch v zahraniční politice, připojení území
7. mám ho tak zažitého z hodin dějepisu, první král, jenž nebyl přemyslovec a k české zemi si nevytvořil žádný vztah

8. na to už jsem odpověděla v otázce číslo 1.
9. Nastoupil na trůn po vymření Přemyslovců a nebyl zdejší...měl za manželku Elišku Přemyslovnu.
10. Nebyl českého původu, pocházel z Lucemburska. Rozprodával královský majetek, aby měl na válčení.
11. Nepocházel z Česka, příliš času zde nepobýval.
12. Nestaral se o vnitřní záležitosti země, spíše pobýval za hranicemi.
13. neuměl česky
14. neustále dobýval cizí území (válčil) a v Čechách strávil minimálně času
15. nezajímám se o dějiny
16. nezdržoval se příliš v Čechách
17. neznalosti jeho diplomatických i rytířských úspěchů mi brání označit ho jinak. Že byl cizinec je, myslím, pravda :-)
18. Nikdy se s Čechami nesžil. Většinu doby své vlády trávil v zahraničí, ve válkách a české země bral jen jako bohatou zásobárnu, která sponzorovala jeho výjezdy.
19. Nikdy se zde nechoval jako vlastenec, jezdil si jen pro peníze.
20. Petr z Aspeltu
21. pocházel z Lucemburska, z francouzského rodu.do Čech se dostal vlivem vymření Přemyslovců, částečně díky sňatku s Eliškou Přemyslovnou Čechách netrávil mnoho času, věnoval se spíše zahraniční politice
22. Protože nepocházel z Čech, ale ze zahraničí.
23. Protože opravdu nevím, co udělal nebo řekl.
24. protože pocházel z Lucemburska a v Čechách se moc nezdržoval
25. Protože si o něm nepamatuju nic jiného. Poctivě přiznávám, že i u tohoto jsem váhala, jestli to řekl skutečně on, a že šlo o bitvu u Kresčaku jsem prostě nevěděla.
26. protože vyrůstal na francouzském dvoře

27. šlechtici ho moc v lásce neměli, posílali mu hlavy jeho věrných v pytlích
28. účastnil se mnoha bitev a v Českých zemích mnoho nebyl přítomen
29. učili jsme se to tak
30. Uvádím důvod u otázky č. 3 - jako blízké mi není nic, vím, že byl silný politik, tedy dobrý diplomat, byl to příslušník vysokého stavu, takže rytíř a taky cizinec, protože s Čechy se nikdy nesžil. Cizinec je asi nejznámější, proto jsem to tak označila
31. V Čechách pobýval málokdy.
32. v českých zemích se moc nevyskytoval nebyl vnímán českými stavy, jako český král nezajímal se o rozvoj českých zemí, nezáleželo mu na nich
33. V politice v cizině byl úspěšnější než-li v čechách, z důvodu jeho velké nepřítomnosti.
34. ve srovnání s Karlem nezanechal kladnou stopu v Čechách

Král rytíř

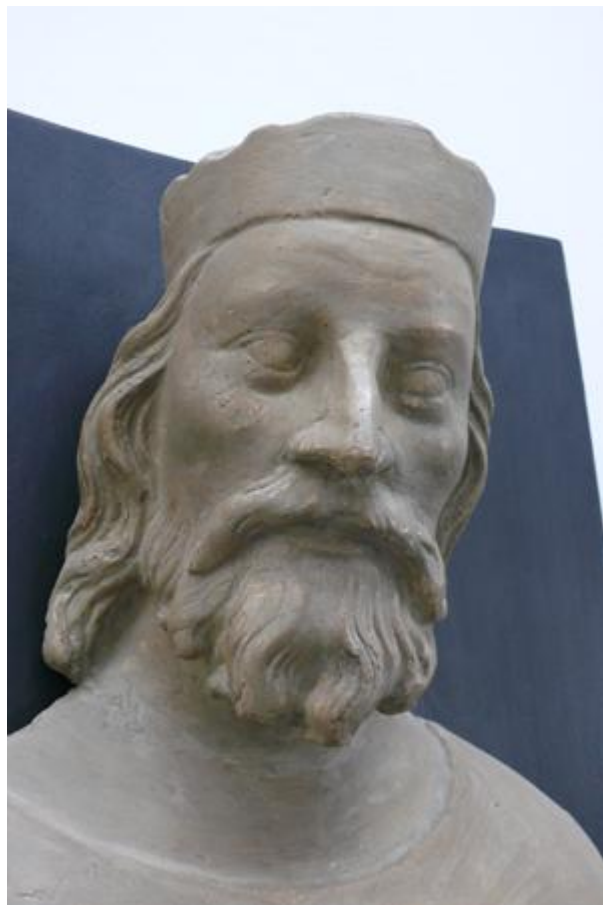
1. vyhrál hodně bitev, rád bojoval, a utrácel peníze z české kasy kvůli tomu, aby měl na armádu
2. Často se vydával do ciziny do bitev, pomáhal Francouzům ve stoleté válce, zemřel v bitvě u Kresčaku
3. Je známý pro své bojování všude, kde se dalo, rozšířil Čechy o dobytá území a taky sám zahynul v bitvě, problém byl ten, že už téměř neviděl, takže se jednalo trochu o sebevraždu a trochu bláznivý hrdinský čin.
4. Pro mne byl především velkým válečníkem, který se nebál jít do bit. pole za jakýchkoliv okolností.
5. protože se zúčastnil mnoha bojů
6. Jeho činy

Král diplomat

1. Diplomat - za jeho vlády došlo k rozvoji mezinárodních vztahů, získal diplomatickou cestou pro Čechy další území. Cizinec - v Čechách se nikdy necítil "doma", měl spory se šlechtou i s manželkou a v Čechách pak příliš nepobýval. Nikdy se například nenaučil pořádně česky, na rozdíl od jeho syna Karla, který se za své vlády česky naučil.
2. dobrý diplomat, rozšířil české země
3. např. - svou politikou připojil hodně území a rozšířil tak české království- uzavřel výhodné sňatky

Příloha B - Fotografie busty Jana Lucemburského z katedrály sv. Víta

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Lucembursk%C3%BD

